

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra historie

Diana Sedlaříková

**Právní naučení Olomouce českým městům v letech
1617 až 1620**

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Pavla Slavičková, Ph. D.

V Olomouci 2011

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a v závěru práce jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

.....

OBSAH

Úvod	4
1. Město Olomouc	7
1. 1. Správa města	7
2. Magdeburské právo	9
2. 1. Magdeburské právo v Olomouci	11
2. 2. Soudní proces	13
2. 3. Potrestání odsouzených	16
3. Právní naučení	17
3. 1. Žádosti města Olomouce o právní naučení	18
3. 2. Žádosti o právní naučení odeslaná do Olomouce	19
4. Právní naučení Olomouce v letech 1617 – 1620	21
4. 1. Četnost	21
4. 2. Města	25
4. 3. Forma právních naučení	27
4. 4. Jazyková stránka naučení	28
4. 5. Obsahová stránka naučení	29
Závěr	43
Prameny a literatura	45
Resumé	47
Přílohy	48

ÚVOD

Právní naučení Olomouce odesílaná severomoravským česky žádajícím městům jsou odpovědi na původní žádosti v nejasných právních záležitostech. Tato právní naučení vydávala městská rada v čele s purkmistrem města Olomouce. Položme si otázku, jak taková právní naučení vypadala, zda měla ustálenou formu, co v nich bylo všechno zmíněno, jakými právními spory se nejčastěji zabývala, jak zněly rozsudky a zda byl vždy vydán ortel nebo existovaly i výjimky, kdy město Olomouc došlo k jinému závěru? Podle kterého práva byly vydávány rozsudky? Zvýšil se v závislosti se začátkem celoevropského třicet let trvajících válečného konfliktu, který byl započat v Praze, počet žádostí o právní naučení? Dále která města ve sledovaném období žádala o právní naučení? Ve kterém roce bylo vydáno nejvíce právních naučení, ve kterých měsících roku byla městská rada společně s purkmistrem nejvíce aktivní a kdy naopak nejméně? Nakolik běžné bylo užívání tortury neboli práva útrpného a byly popravky běžným trestem pro odsouzené? Otázek se nabízí dost, snad tedy budeme schopni na všechny v závěru práce odpovědět.

Celá práce je rozčleněna do čtyř kapitol, které se dále dělí ještě na jednotlivé podkapitoly z důvodu zachování přehlednosti textu. První kapitola pojmenovaná Město Olomouc se okrajově zabývá založením města ve 13. století a zaměřuje se především na správní vývoj města od jeho počátku až po správní uspořádání v námi sledovaném období, jež v této podobě zůstalo nezměněno až do 18. století.

Následující kapitola s názvem Magdeburské právo zkoumá vznik, vývoj a oblast působnosti magdeburského městského práva, které se dostalo i do našich zemí a našlo zde široké uplatnění. Olomoucké městské právo bylo postaveno na magdeburském a řídilo se jím až do počátku 18. století, kdy bylo magdeburské právo už i v Olomouci nahrazeno českým městským právem.¹ V této kapitole sledujeme šíření magdeburského městského práva do Olomouce a vývoj města jako vrchní právní stolice spadající pod Vratislav. Pozorujeme i snahy panovníka o unifikaci městského práva ve druhé polovině 16. století a s tím související rezistenci Olomouce podřídit se novému systému, která trvala více než jedno století. Poslední dvě podkapitoly se zabývají formou soudního přelíčení, rozdělením procesu na civilní a inkviziční a také postupy při vyšetřování, kam se řadí také tortura. Potrestání

¹ Spáčil, Vladimír – Spáčilová, Libuše: *Míšeňská právní kniha*. Olomouc 2010, s. 140.

odsouzených je závěrečný akt soudního procesu a trestů existuje celá řada, my se podrobněji podíváme na popravu.

Třetí kapitola Právní naučení se zabývá tím, co to vlastně je právní naučení a jeho spojitost s Olomoucí. V první podkapitole se podrobněji podíváme na Žádosti města Olomouce o právní naučení, tedy kam žádala Olomouc o radu, když si sama nevěděla rady, kolik za to platila a do kdy se nechávala naučovat za hranicemi země.

V poslední, čtvrté kapitole pojmenované Právní naučení Olomouce v letech 1617 – 1620 se dostáváme k jádru celé práce a to k samotným právním naučením. Jako pramen zde slouží kniha sign. 194² uložená ve Státním okresním archivu v Olomouci, jsou v ní zaznamenána právní naučení vydávaná Olomoucí od roku 1598 až do roku 1635 a to dvojjazyčně – česky a německy podle jazyka původní žádosti. Námi sledované období tedy rok 1617 začíná na foliu 175 a končí rokem 1620 na foliu 222. V této kapitole pracujeme v první řadě s pramenem a sledujeme četnost a frekvenci vydávání právních naučení a okruh měst, pro úplnost i německých, která si o naučení zažádala. Je zde rozebrána také struktura, forma a jazyk vydávaných právních naučení včetně jistých jazykových zvláštností. V závěru kapitoly se zaměřujeme na obsahovou stránku naučení, kterou dělíme do tematicky příbuzných skupin. U vybraných tematických skupin jsou uvedeny i úryvky naučení z knihy sign. 194³ pro lepší poznání a pochopení problematiky právních naučení.

Je nutno poznamenat, že u citovaných částí právních naučení jsou záměrně vynechána příjmení všech osob a nahrazena třemi tečkami, aby chybnou interpretací nedošlo ke zkomolení původních jmen zúčastněných osob. Všechny citace z pramene byly transliterovány, došlo tedy k doslovnému přepisu bez jakéhokoliv zásahu do původního textu. Dle daných pravidel při transliteraci textu nebylo zachováno řádkování jako v prameni, ale citovaný text je uveden v souvislé podobě.

Práce se opírá o díla řady odborníků zabývajících se danou problematikou. V první řadě se jedná o díla významného českého historika a archiváře Vladimíra Spáčila, který jistou dobu působil jako ředitel Okresního archivu v Olomouci. Stěžejní dílo, ze kterého jsem čerpala při zpracovávání textu, je Míšeňská právní kniha, která vznikla ze spolupráce Vladimíra Spáčila s Libuší Spáčilovou a jež se

² Státní okresní archiv Olomouc, fond Archiv města Olomouce, M 1 – 1 Knihy, sign. 194.

³ Tamtéž.

zabývá magdeburským právem a jeho vztahem k Olomouci.⁴ Jiné přínosné dílo stejného autora vzniklo ve spolupráci s Milanem Tichákem a nese název *V čele města Olomouce*.⁵ Při zpracovávání právní situace v Olomouci jsem vycházela ze dvou děl znalce právních dějin českých zemí a profesora právních dějin Karla Malého a to konkrétně z *Českého práva v minulosti*⁶ a *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*,⁷ které vzniklo jako kolektivní práce. Jeden z mála autorů, který se zabýval problémem právních naučení vydávaných Olomoucí, byl na konci 19. století národní buditel Vincenc Prasek. Z jeho děl jsem čerpala z *Tovačovské knihy ortelů olomouckých*⁸ a *Organisace práv magdeburských*.⁹ Ač se jedná o díla stará více než sto let, stále v nich lze nalézt spoustu podstatných informací. K teorii soudních jednání a výkonu trestů jsem použila díla Jiřího Klaboucha – *Staré české soudnictví*,¹⁰ Jindřicha Francka – *Zločin a trest v českých dějinách*¹¹ a Richarda van Dülmena – *Divadlo hrůzy*,¹² kde je podrobně vylíčen celý soudní proces včetně tortury i popravy, která mohla případně následovat.

V přílohách pak nalezneme kompletní podobu právních naučení, z každého sledovaného roku jedno. Dále jsou zde přiloženy mapy, aby se čtenář mohl lépe orientovat v lokaci měst žádajících o právní naučení.

⁴ Spáčil, Vladimír – Spáčilová, Libuše: *Míšeňská právní kniha*. Olomouc 2010.

⁵ Spáčil, Vladimír – Tichák, Milan: *V čele města Olomouce*. Olomouc 2002.

⁶ Malý, Karel: *České právo v minulosti*. Praha 1995.

⁷ Malý, Karel a kol.: *Dějiny českého a československého práva do r 1945*. Praha 2010.

⁸ Prasek, Vincenc: *Tovačovská kniha ortelů olomouckých*. Olomouc 1896.

⁹ Prasek, Vincenc: *Organisace práv magdeburských*. Olomouc 1900.

¹⁰ Klabouch, Jiří: *Staré české soudnictví*. Praha 1967.

¹¹ Francek, Jindřich: *Zločin a trest v českých dějinách*. Praha 2007.

¹² Dülmen, Jindřich van: *Divadlo hrůzy*. Praha 2001.

1. MĚSTO OLMOUC

Město Olomouc bylo založeno v průběhu druhé čtvrtiny 13. století.¹³ Zakládací listina, díky které bychom mohli s určitostí datovat vznik právního města, tedy akt spojený s udělením městského práva,¹⁴ však neexistuje. Založení města bylo tedy pravděpodobně učiněno pouze ústní formou mezi panovníkem a lokátorem města. Můžeme však usuzovat, že dochování zakládacích privilegií měst nejen že nebylo pravidlem, ale spíše výjimkou.¹⁵ Významným dokladem o existenci Olomouce jako města je listina papeže Innocence IV. ze dne 20. září 1245, kde je již Olomouc označena slovem „civitas“ tedy latinsky město.¹⁶ Podle nejnovějších názorů lze tedy datovat vznik nově založeného města Olomouce mezi léta 1239 – 1248.¹⁷

V případě Olomouce nešlo o založení na „zeleném drnu“, ale jednalo se o lokaci v těsné blízkosti již existujícího staršího osídlení s přemyslovským hradem, kdy nově vzniklé město bylo pojmenováno podle tohoto hradu.¹⁸ Prvními obyvateli města byli němečtí kolonisté, kteří s sebou s největší pravděpodobností přinesli i své vlastní právo, jež používali od samého počátku. Bezsporně se jedná o právo severoněmecké neboli magdeburské, stejné právo, které bylo sousednímu městu Uničovu, jehož dceřiným městem Olomouc bezpochyby byla, propůjčeno již při jeho založení v roce 1213.¹⁹

1. 1. Správa města

Od počátku stál v čele města dědičný fojt, což byl organizátor vysazení města, tedy jeho zakladatel, podřízen byl pouze panovníkovi a markrabímu.²⁰ Při výkonu soudní správy byl fojtovi nápomocen sbor sedmi měšťanů, nazývaných

¹³ Spáčil, Vladimír – Tichák, Milan: *V čele města Olomouce*. Olomouc 2002, s. 7.

¹⁴ Spáčil, Vladimír – Spáčilová, Libuše: *Míšeňská právní kniha*. Olomouc 2010, s. 113.

¹⁵ Tamtéž, s. 113.

¹⁶ Tamtéž, s. 113.

¹⁷ Bistřícký, Jan: *Dva příspěvky k dějinám Olomouce ve 13. století*. Ostrava 1979, s. 121.

¹⁸ Spáčil, Vladimír – Spáčilová, Libuše: *Míšeňská právní kniha*. Olomouc 2010, s. 114.

¹⁹ Spáčil, Vladimír – Tichák, Milan: *V čele města Olomouce*. Olomouc 2002, s. 7.

²⁰ Tamtéž, s. 8.

přísežní či šepové. Společně s fojtem pak představovali městský soud.²¹ Vedle fojta a přísežných spravovali město také měšťané, později nazývaní konšelé či radní, ti byli nanejvýš čtyři.²² Rada města byla tedy tvořena fojtem v čele, dále pak sedmi přísežnými a čtyřmi konšely. Všichni členové městské samosprávy jsou poprvé vyjmenováni v úvodu listiny vydané roku 1314.²³ Rada byla volena na období jednoho roku, k obnovení rady docházelo vždy kolem svátku sv. Vavřince, což je 10. srpna. V čele města stály dohromady tři orgány: byl to fojt jako nejvyšší městský činitel a také samosoudce, dále městská rada, která byla tvořena fojtem, přísežnými a konšely a třetí orgán představoval městský soud tvořený fojtem a přísežnými.²⁴ Zajímavostí je, že jednání městského soudu probíhala ve fojtově domě na Michalském vrchu v místech dnešní školy na hradě, kde má své sídlo Katedra historie Univerzity Palackého v Olomouci.²⁵ Soudních jednání se brzy začali účastnit i konšelé, takže představitelé městského soudu i městské rady byli fojt, konšelé i přísežní a to znamenalo, že všichni vystupovali ve dvou rolích a to správní a soudní, oba tyto orgány se tedy vzájemně překrývaly.²⁶

Koncem 14. století ztrácí fojt své dosavadní výsadní postavení v městské radě a je trvale nahrazen purkmistrem.²⁷ Purkmistrem byl volen jeden za čtyř konšelů systémem střídání, kdy se konšelé střídali v této funkci každý měsíc po jeden rok svého funkčního období.²⁸ To tedy znamená, že každý konšel zastával funkci purkmistra třikrát do roka.

V oboru práva náleželo městské radě udělování právních naučení fojtovi a také mimo olomouckým žadatelům, kteří o naučení požádali.²⁹ V mimořádných soudních případech se rada konstitovala jako soud.³⁰ V důsledku správní a soudní funkce městské rady je soud výslovně uváděn jen do poloviny osmdesátých let

²¹ Spáčil, Vladimír – Tichák, Milan: *V čele města Olomouce*. Olomouc 2002, s. 8.

²² Spáčil, Vladimír – Spáčilová, Libuše: *Míšeňská právní kniha*. Olomouc 2010, s. 133.

²³ Spáčil, Vladimír – Tichák, Milan: *V čele města Olomouce*. Olomouc 2002, s. 8.

²⁴ Tamtéž, s. 9.

²⁵ Tamtéž, s. 9.

²⁶ Tamtéž, s. 9.

²⁷ Tamtéž, s. 9.

²⁸ Spáčil, Vladimír – Spáčilová, Libuše: *Míšeňská právní kniha*. Olomouc 2010, s. 134.

²⁹ Tamtéž, s. 134.

³⁰ Tamtéž, s. 134.

14. století, později je zmiňována již jen městská či plná rada bez ohledu na to, zda je činná jako správní či právní orgán.³¹

Vedení města tvořené purkmistrem, konšely, přísěznými a fojtem se udrželo v nezměněné sestavě pouze s malými úpravami až do roku 1726, kdy došlo k reorganizaci městské správy císařem Karlem VI.,³² který zastával funkci českého krále v letech 1711 – 1740.

2. MAGDEBURSKÉ PRÁVO

Magdeburg byl již kolem roku 800 významným obchodním centrem a v 10. století se vyvinul v sídliště městského charakteru, ve kterém se tamní obchodníci řídili svým obchodnickým právem, které bylo poprvé zmíněno roku 994.³³

Magdeburské právo nabylo v průběhu doby mimořádně velkého teritoriálního rozsahu i významu a své postavení si udrželo po velmi dlouhou dobu. O vývoji práva je k dispozici málo pramenného materiálu. O vlastních počátcích magdeburského městského práva nejsou žádné zprávy a dá se tedy předpokládat, že v počátcích bylo používáno zvykové právo, které v této době ještě nebylo písemně zaznamenáno, prameny magdeburského práva dále můžeme najít v různých privilegiích, v saském zemském a lenním právu, ale především ve výrocích magdeburských přísězných.³⁴ Magdeburské právo představuje platné právo pro město Magdeburg a jeho přilehlé území, nemělo však platnost jen jako městské právo, ale ovlivňovalo také vesnice. Žádosti okolních, později dceřiných měst o udělení práva byly nepochybně impulsem k sepsání magdeburského městského práva, ke kodifikaci pak došlo v magdeburském radním zřízení v roce 1241.³⁵ Pod označením „iusticia Magdeburgensium“ či „ius Magdeburgense“ docházelo k šíření práva formou propůjčování dalším městům, což

³¹ Spáčil, Vladimír: *Nejstarší městská kniha olomoucká*. Olomouc 1982, s. 25.

³² Spáčil, Vladimír – Tichák, Milan: *V čele města Olomouce*. Olomouc 2002, s. 13.

³³ Spáčil, Vladimír – Spáčilová, Libuše: *Míšeňská právní kniha*. Olomouc 2010, s. 61.

³⁴ Tamtéž, s. 60 – 61.

³⁵ Tamtéž, s. 61.

dokládá, že magdeburské městské právo muselo být natolik významné, propracované a konstituované, že jej bylo možno udělit či propůjčit i jiným městům.³⁶

Oblast působení magdeburského městského práva byla značně rozsáhlá, šířila se různými směry především díky německé kolonizaci a zaujímal magdeburské arcibiskupství s několika výběžky na západ, Anhaltsko, část Durynska, Braniborsko, Kursasko, Horní i Dolní Lužici, Sasko, Slezsko, Čechy, Moravu, Polsko, Prusko, Halič, Meklenbursko, Pomořansko, Ukrajinu, Uhry, Sedmihradsko, pobřeží Baltského moře a zasahovala i hluboko do teritoria řádu německých rytířů.³⁷ Magdeburg byl vrchní stolicí, do jejíhož vlivu patřilo mnoho set měst, Olomouc však s největší pravděpodobností pod město bezprostředně nepatřila.³⁸

Sílicí postavení Magdeburgu od 14. století vzbuzovalo nevoli panovníků jednotlivých zemí a proto se setkáváme se snahami zcela zakázat, nebo alespoň omezit odvolávání měst za hranice země, tedy hlavně do Magdeburgu. V našich zemích je toho příkladem nařízení moravského markraběte Jana vydané roku 1352, které zakazovalo odvolávání mimo zemi a ustanovilo Olomouc vrchní stolicí pro severoněmecká města řídicí se magdeburským právem.³⁹ Zlomovým rokem pro význam Magdeburgu jako odvolacího města byl rok 1547, kdy se město postavilo za protestantské učení Martina Luthera a připojilo se k šmalkaldskému spolku bojujícímu proti císaři Karlu V. a jeho bratru českému králi Ferdinandu I. Ten, aby zamezil styku s protestantským městem, vyhlásil 20. ledna 1548 Prahu za sídlo apelačního soudu pro Horní Lužici, Čechy, Moravu i Slezsko a ač se moravská města Brno, Olomouc a Jihlava dlouho vzpírala, nakonec se přece jen koncem 16. století podrobila.⁴⁰ Kromě Prahy byla pro české země za vrchní stolicí prohlášena i Vratislav. Díky reformaci se na Magdeburg přestala obracet katolická města a tak od poloviny 16. století sláva a význam magdeburské vrchní stolice nezadržitelně upadaly. Definitivní konec pohasínajícího významu Magdeburgu pak znamenalo zničení městského archivu právních naučení za třicetileté války, což měla na svědomí posádka švédského krále Gustava Adolfa, která v květnu roku 1631 zapálila

³⁶ Spáčil, Vladimír – Spáčilová, Libuše: *Míšeňská právní kniha*. Olomouc 2010, s. 62.

³⁷ Tamtéž, s. 63.

³⁸ Tamtéž, s. 66.

³⁹ Tamtéž, s. 66.

⁴⁰ Tamtéž, s. 67.

město. a s ním shořel i archiv.⁴¹ Písemnosti, které nezničil oheň, byly naházeny do řeky Labe.⁴²

2. 1. Magdeburské právo v Olomouci

Počátky právního dualismu v českých zemích můžeme hledat již ve 13. století, kdy vlivem německé kolonizace začali na naše území přicházet kolonisté z Magdeburku. V severních Čechách a na severní Moravě se tak začalo používat právo severoněmecké neboli také magdeburské. Zatímco na jižní Moravě se od poloviny 13. století šířilo brněnsko – jihlavské městské právo, které postupně výrazně ovlivnilo téměř celou sféru městského práva v českých zemích, s výjimkou měst užívajících magdeburské městské právo.⁴³ Jednalo se vlastně o dvě samostatná městská práva Brna a Jihlavy, která se vzájemně ovlivňovala.⁴⁴

Do udělení magdeburského práva hledali olomoučtí měšťané právní naučení v Uničově nebo ve vzdálenějším Bruntále.⁴⁵ V roce 1352 Olomouc jako město dceřině získala za určitou sumu více méně úplný text městského práva od svého mateřského města Vratislavi.⁴⁶ Prvním svědectvím této události je listina z 25. ledna 1352 vydaná fojtem, konšely a přísežnými měšťany města Olomouce, v níž se za sebe, za budoucí konšely a přísežné i za celou obec města Olomouce zavazují vratislavské městské radě, že budou vždy bez odporu dodržovat veškerá městská práva, zákony a zvyklosti, jež jim jsou, na příkaz krále Karla IV. a na naléhavou žádost markrabího moravského Jana, sdělena touto vratislavskou městskou radou.⁴⁷ Již o týden později dostali Olomoučtí jako odpověď listinu od vratislavských konšelů, v níž konšelé sdělují, že na zvláštní příkaz římského a českého krále Karla IV. poskytují a dávají olomouckým měšťanům nyní i budoucím na žádost města Olomouce veškerá svá městská práva a naproti tomu budou Olomoučané povinni ve

⁴¹ Spáčil, Vladimír – Spáčilová, Libuše: *Míšeňská právní kniha*. Olomouc 2010, s. 68.

⁴² Tamtéž, s. 68.

⁴³ Štěpán, Jaromír: *Ke krystalizačnímu procesu městského práva českého*. In: Malý, Karel (ed.): *Městské právo v 16. – 18. století v Evropě*. Praha 1982, s. 267.

⁴⁴ Tamtéž, s. 267 – 268.

⁴⁵ Prasek, Vincenc: *Tovačovská kniha ortelů olomouckých*. Olomouc 1896, s. 7.

⁴⁶ Spáčil, Vladimír – Spáčilová, Libuše: *Míšeňská právní kniha*. Olomouc 2010, s. 119.

⁴⁷ Tamtéž, s. 119.

všech sporech, ať velkých či malých, odvolávat se jen do Vratislavi.⁴⁸ Olomouc tak výslovně dostala právo užívat práva magdeburského. Olomoucké právo se tedy stalo vrchním právem pro severní Moravu a Vratislavské právo bylo nejvyšším.⁴⁹ Obvod olomouckého práva, který byl již od samého počátku svého vzniku dosti veliký, se přesto pozvolně rozšiřoval ještě v 17. století.⁵⁰

Jedním ze základních pramenů magdeburského městského práva byla Míšeňská právní kniha. Ta se poměrně krátce po svém vzniku a sepsání, což bylo nejpozději od roku 1387, rozšířila do četných měst Markrabství míšeňského i do středního a východního Německa, během 15. století pak dále pronikala do měst v Durynsku, Slezsku, Čechách a na Moravě, kde se stala základní právní knihou, jíž se řídil život tamních měst.⁵¹ Pravděpodobně nejstarším rukopisem Míšeňské knihy vzniklým na Moravě je někdejší olomoucký rukopis vzniklý okolo roku 1390, který je v současné době uložený v Rakouské národní knihovně ve Vídni.⁵² Z toho tedy můžeme soudit, že snad již od posledního desetiletí 14. století se v olomoucké městské kanceláři nacházel nejméně jeden rukopis Míšeňské právní knihy.

Výsledkem snah usilujících o sjednocení různých práv v českých zemích bylo přijetí zákoníku Práva městská království českého vytištěného v roce 1579, jehož hlavním autorem byl mistr Pavel Kristián z Koldína, význačný právník, politik a básník stavovských Čech.⁵³ V Čechách tímto aktem došlo k úplnému sjednocení městských práv. Důsledkem bylo úplné vymýcení magdeburského práva z Čech. Situace na Moravě se však vyvíjela zcela odlišně a nadále přetrvávalo jiné právo v oblasti jihomoravské a jiné v oblasti severomoravské. V roce 1679 však císař Leopold zavedl na Moravě Koldínova česká městská práva, a to i přes velký odpor Olomouce.⁵⁴ Zavedení Koldínových práv rušilo působnost Olomouce jako vrchní a odvolací stolice, navzdory tomu však odvolání do Vratislavi i žádosti o naučení pokračovala, včetně žádostí soukromých osob. Olomouc vydala poslední naučení

⁴⁸ Spáčil, Vladimír – Spáčilová, Libuše: *Míšeňská právní kniha*. Olomouc 2010, s. 119.

⁴⁹ Prasek, Vincenc: *Tovačovská kniha ortelů olomuckých*. Olomouc 1896, s. 10.

⁵⁰ Tamtéž, s. 10.

⁵¹ Spáčil, Vladimír – Spáčilová, Libuše: *Míšeňská právní kniha*. Olomouc 2010, s. 179.

⁵² Tamtéž, s. 179.

⁵³ Malý, Karel (ed.): *Městské právo v 16. – 18. století v Evropě*. Praha 1982, s. 7.

⁵⁴ Prasek, Vincenc: *Tovačovská kniha ortelů olomuckých*. Olomouc 1896, s. 19.

ještě roku 1703 a to podle svého vlastního práva, jímž se Olomouc řídila.⁵⁵ Teprve až od roku 1709 platil Koldínův zákoník pro všechna česká i moravská města jako jediný zákon a tím bylo definitivně ukončeno působení olomoucké městské rady jako vrchní stolice pro města severní Moravy.⁵⁶

2. 2. Soudní proces

Městské procesní právo přišlo společně s vedoucími vrstvami městského obyvatelstva z Německa⁵⁷ během kolonizačních vln a bylo tedy součástí magdeburského městského práva. Soud byl vždy přístupný veřejnosti a soudní jednání vedla městská rada v čele s rychtářem, později purkmistrem.⁵⁸

Soudní řízení mělo zpočátku soukromoprávní charakter, což znamená, že podnět k němu vycházel od soukromé osoby.⁵⁹ Takže při předvolání k soudu žalobce, jinak původ, požádal ústně nebo písemně soud o obeslání obžalovaného, neboli pohnaného, toto obeslání zajišťoval soudní zřízenec, jehož úkolem bylo vyhledat obžalovaného a oznámit mu předvolání k soudu jinak také púhon.⁶⁰ Pohnaný byl povinen se co nejdříve dostavit k soudu, pokud neuposlechl ani po třetím upozornění, byl k soudu dopraven násilím.⁶¹ Pohánění skončilo až vydáním Obnoveného zřízení zemského roku 1627 pro Čechy a pro Moravu roku 1628.⁶²

Žaloba se dělila na prostou a důraznou. Při žalobě prosté neměl žalobce důkazy a obviněný se mohl obžaloby zbavit přísahou, při důrazné žalobě už měl žalobce k dispozici důkazy a obviněný se mohl osvobodit pouze kvalifikovanou přísahou s pomocníky.⁶³ Celý průběh trestního řízení zaznamenával městský písař, který do radních protokolů zanášel žaloby a relace o trestných činech.⁶⁴ Pokud si

⁵⁵ Spáčil, Vladimír – Spáčilová, Libuše: *Míšeňská právní kniha*. Olomouc 2010, s. 138.

⁵⁶ Taméž, s. 140.

⁵⁷ Klabouch, Jiří: *Staré české soudnictví*. Praha 1967, s. 217.

⁵⁸ Tamtéž, s. 218.

⁵⁹ Francek, Jindřich: *Zločin a trest v českých dějinách*. Praha 2007, s. 26.

⁶⁰ Klabouch, Jiří: *Staré české soudnictví*. Praha 1967, s. 219.

⁶¹ Tamtéž, s. 219.

⁶² Francek, Jindřich: *Zločin a trest v českých dějinách*. Praha 2007, s. 27.

⁶³ Klabouch, Jiří: *Staré české soudnictví*. Praha 1967, s. 221.

⁶⁴ Francek, Jindřich: *Zločin a trest v českých dějinách*. Praha 2007, 35.

soudci s ortelem nevěděli rady, zažádali o právní naučení u vrchního soudního dvora a později u apelačního soudu.⁶⁵

V městském právu rozlišujeme proces civilní, jinak akuzační, a inkviziční, neboli trestní. Civilní proces byl soukromoprávní, to znamená, že strany si byly před soudem formálně rovny.⁶⁶ Tento právní proces byl zahajován ze soukromé iniciativy a jako důkazní materiál bylo možno používat pouze racionální důkazní prostředky, což byly v první řadě svědecké výpovědi a dále zejména listinné důkazy.⁶⁷ Akuzační proces se stal hlavním typem soudního řízení, jenž projednával sporné záležitosti civilněprávní, kam patřily hlavně majetkové pře, a spory trestněprávní.⁶⁸ Zatímco inkviziční proces byl veřejnoprávní a v tomto případě stál obžalovaný před soudem, jako svým žalobcem, v nerovnoprávném postavení.⁶⁹ V městských trestních procesech byly projednávány závažné trestněprávní případy jako delikty proti majetku, proti zdraví a životu a další.⁷⁰ Často bylo v těchto procesech saháno k tortuře kvůli vynucení přiznání viny.⁷¹ V námi sledovaném období se setkáváme s oběma typy procesů a to jak s civilním tak i s inkvizičním.

Součástí soudního vyšetřování trestně právních sporů bylo mučení jinak nazývané taky tortura. My se s použitím práva útrpného ve sledovaných právních naučeních setkáváme celkem šestkrát, z čehož je zřejmé, že mučení nebylo výjimečným prostředkem vyšetřování. Používání tortury je možné v českých zemích doložit od 13. století.⁷² Mučením se v trestních věcech vynucovalo přiznání obviněných, protože potrestání obviněného se vždy opíralo o jeho doznání.⁷³

⁶⁵ Klabouch, Jiří: *Staré české soudnictví*. Praha 1967, s. 223.

⁶⁶ Francek, Jindřich: *Zločin a trest v českých dějinách*. Praha 2007, s. 28.

⁶⁷ Kreuz, Petr: *K charakteristice procesního projednávání trestních případů v českých městech doby předbělohorské*. In: Francek, Jindřich (ed.): *Hrdelní soudnictví českých zemí v 16. – 18. století*, Pardubice 1996, s. 76.

⁶⁸ Tamtéž, s. 74.

⁶⁹ Francek, Jindřich: *Zločin a trest v českých dějinách*. Praha 2007, s. 28.

⁷⁰ Kreuz, Petr: *K charakteristice procesního projednávání trestních případů v českých městech doby předbělohorské*. In: Francek, Jindřich (ed.): *Hrdelní soudnictví českých zemí v 16. – 18. století*, Pardubice 1996, s. 90.

⁷¹ Francek, Jindřich: *Zločin a trest v českých dějinách*. Praha 2007, s. 28.

⁷² Klabouch, Jiří: *Staré české soudnictví*. Praha 1967, s. 333.

⁷³ Dülmen, Richard van: *Divadlo hrůzy*. Praha 2001, s. 22.

K tortuře se však přistupovalo, i když se zločinec již dobrovolně přiznal a to proto, aby soud zjistil bližší okolnosti trestného činu jako jména spolupachatelů, návodců, pomocníků a taky kde například ukryl ukradené věci a podobně.⁷⁴ K mučení se přistupovalo až tehdy, pokud již nezbývala jiná cesta ve vyšetřování.⁷⁵ Pokud však člověk vyslýchaný právem útrpným odolal a nepřiznal se ani po podstoupeném utrpení, musel být propuštěn na svobodu.⁷⁶ Výslech v mučírně probíhal zpravidla za přítomnosti městského purkmistra, nejméně dvou konšelů a písaře.⁷⁷ Tito zvláštní písaři se nazývali „krevní“ a vyznání mučených zapisovali do smolných nebo černých knih.⁷⁸ Mučení bylo užíváno především proti obžalovaným, kteří pocházeli z nižších společenských vrstev.⁷⁹ K tortuře se smělo přikročit jen za bílého dne a to vždy raději v dopoledních hodinách, mučit se smělo jen ve všední den, nikdy v neděli nebo ve svátek.⁸⁰ Výpověď vynucená na mučidlech měla větší průkaznost, než obyčejná a vážila dokonce více než výpověď pod přísahou.⁸¹ Průběh mučení nebyl právně regulován ještě ani v Koldínovi a jeho zákoníku z roku 1579. Zmiňuje pouze, že mučený má zůstat po trápení zdrav, což zřejmě nebylo pravidlem, protože zákoník zakazuje, aby „*přílišným a násilným mučením lidé přetrhováni a při trápení usmrcováni býti měli.*“⁸² Ke kodifikaci postupu při tortuře došlo až v roce 1768, do té doby postupy použité při tortuře zcela záležely na vynalézavosti městských soudců.⁸³

⁷⁴ Klabouch, Jiří: *Staré české soudnictví*. Praha 1967, s. 332.

⁷⁵ Dülmen, Richard van: *Divadlo hrůzy*. Praha 2001, s. 24.

⁷⁶ Tamtéž, s. 24.

⁷⁷ Kreuz, Petr: *K charakteristice procesního projednávání trestních případů v českých městech doby předbělohorské*. In: Francek, Jindřich (ed.): *Hrdelní soudnictví českých zemí v 16. – 18. století*, Pardubice 1996, s. 89.

⁷⁸ Malý, Karel: *České právo v minulosti*. Praha 1995, s. 62.

⁷⁹ Malý, Karel a kol.: *Dějiny českého a slovenského práva do roku 1945*. Praha 2010, s. 121.

⁸⁰ Klabouch, Jiří: *Staré české soudnictví*. Praha 1967, s. 338.

⁸¹ Tamtéž, s. 332.

⁸² Tamtéž, s. 339.

⁸³ Malý, Karel a kol.: *Dějiny českého a slovenského práva do roku 1945*. Praha 2010, s. 121.

2. 3. Potrestání odsouzených

Ač byl trest smrti hlavním a široce aplikovaným trestem v období stavovské monarchie v českých zemích a představoval jakýsi universální všelék,⁸⁴ v právních naučeních odeslaných z Olomouce v letech 1617 až 1620 se s možností popravy setkáme pouze třikrát a to jednou roku 1618 a dvakrát v následujícím roce 1619. V prvním případě má být na hrdle provazem ztrestán čeledín Martin, který se po užití práva útrpného přiznal, že rozprodával obilí ze statku a peníze z něj utratil k vlastnímu užitku, navíc ještě obcoval s různými ženami, i když byl sám ženatý.⁸⁵ Dalším zločincem, kterému hrozí poprava, je zloděj Václav, který byl již několikrát přistižen při krádeži.⁸⁶ Poněvadž olomoučtí nejsou dostatečně informováni o závažnosti a rozsahu krádeží, doporučují potrestat obviněného na hrdle a to opět provazem, jestliže celková hodnota ukradených věcí překročila částku pěti zlatých.⁸⁷ Jiný případ popravy se týká Bernartka, obviněného ze žhářství, který má být upálen.⁸⁸ Ke stejnému případu se vztahuje i rozsudek nad Dorotou, jenž se Bernartkem dala odloučit od svého muže a za to má být ztrestána mečem.⁸⁹

Trest smrti měl v tehdejší soustavě trestů stejné ústřední postavení, jako má v dnešní době například trest odnětí svobody.⁹⁰ Postup vykonávání trestu smrti nebyl jednotný, různil se od místa k místu a uplatňovaly se při něm nejrůznější místní tradice.⁹¹ Jedno však měly popravy společné a to velký zájem publika, které se při popravách dobře bavilo, spokojeně jedlo a pilo a vyžadovalo toto surové divadlo.⁹² Od 17. století je možné sledovat přímo teatralizaci veřejných poprav, které stále více nabývaly charakteru pompézních slavností.⁹³ Zřejmý však byl i zastrášovací

⁸⁴ Klabouch, Jiří: *Staré české soudnictví*. Praha 1967, s. 259.

⁸⁵ Státní okresní archiv Olomouc, fond Archiv města Olomouce, M 1 – 1 Knihy, sign. 194, folio 188.

⁸⁶ Tamtéž, folio 197.

⁸⁷ Tamtéž, folio 197.

⁸⁸ Tamtéž, folio 208.

⁸⁹ Tamtéž, folio 208.

⁹⁰ Klabouch, Jiří: *Staré české soudnictví*. Praha 1967, s. 259.

⁹¹ Tamtéž, s. 259.

⁹² Tamtéž, s. 259.

⁹³ Dülmen, Richard van: *Divadlo hrůzy*. Praha 2001, s. 167.

charakter poprav.⁹⁴ Odsouzený mohl dostat milost ještě i na popravišti a to pokud při stětí kat třikrát chybně sekl a zločinec po třetí ráně ještě žil, nebo když se při oběšení přetrhl provaz, anebo pokud z davu vystoupila nějaká žena a prohlásila, že chce trestance pojmout za muže.⁹⁵ Poprava se směla konat jen ve všední den, nejčastějším způsobem usmrcení bylo stětí mečem nebo oběšení na šibenici, ale samozřejmě existovaly i mnohé další metody, jak vykonat popravu.⁹⁶ Pro každý zločin byl stanoven jistý způsob popravu. Tak například oběšením se trestala krádež, stětí mečem byl trest za krivopřísežnictví, vraždu, vyhnání plodu, krvesmilstvo, znásilnění, únos, bigamii, kuplířství, hanobení mrtvol, prozrazení úředního tajemství a loupežné přepadení.⁹⁷ Zahrabáním usvědčeného zaživa s případným probodnutím srdce kulem se trestalo zabití novorozeněte.⁹⁸

Mezi další tresty, které městské soudy běžně používaly, patří například ztráta cti, vypovězení z města či státu, tresty peněžité nebo vězení.⁹⁹ Vězení sloužila zpravidla především k zajištění zatčených do vykonání rozsudku.¹⁰⁰ V raně novověké soudní praxi sice existovaly tresty vězení, tedy odsouzení k víceletému žaláři, ty však hrály jen velmi malou roli.¹⁰¹ Teprve až po vyřešení otázky úhrady nákladů v 18. století sloužilo vězení jako místo výkonu trestu.¹⁰²

3. PRÁVNÍ NAUČENÍ

Právní naučení je žádost o výklad práva, kdy se město nižšího práva obracelo o naučení nebo přímo o rozhodnutí ve složité právní věci k městu vyššího práva.¹⁰³

⁹⁴ Francek, Jindřich: *Zločin a trest v českých dějinách*. Praha 2007, s. 42.

⁹⁵ Klabouch, Jiří: *Staré české soudnictví*. Praha 1967, s. 262.

⁹⁶ Tamtéž, s. 260, 266.

⁹⁷ Tamtéž, s. 266.

⁹⁸ Malý, Karel a kol.: *Dějiny českého a slovenského práva do roku 1945*. Praha 2010, s. 147.

⁹⁹ Tamtéž, s. 147.

¹⁰⁰ Dülmen, Richard van: *Divadlo hrůzy*. Praha 2001, s. 18.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 18.

¹⁰² Francek, Jindřich: *Zločin a trest v českých dějinách*. Praha 2007, s. 40.

¹⁰³ Adamová, Karolina a kol.: *Dějiny českého soudnictví do roku 1938*. Praha 2005, s. 19.

Vrchní právo olomoucké tedy naučovalo menší práva městská, práva panská i práva vesnická a kromě těch i soukromníky.¹⁰⁴

3. 1. Žádosti města Olomouce o právní naučení

Nedochovaly se žádné důkazy, že by Olomouc hledala právní naučení v Magdeburgu a ani pro jiné město na Moravě se nedochovaly žádné ortely magdeburské.¹⁰⁵ Jak již bylo zmíněno výše, až do roku 1352 byla Olomouc právně podřízena Uničovu a vzdálenějšímu Bruntálu, kde hledala právní naučení. Obě města můžeme považovat za jedny z nejstarších německých kolonií založených na magdeburském právu.¹⁰⁶ Tato města byla založena dříve než Olomouc a patrně z tohoto důvodu obdržela právo stát se vrchními stolicemi pro města vzniklá později.¹⁰⁷ Když v roce 1352 přijala Olomouc magdeburské právo od Vratislavi, slíbila, že jako dceřiné město bude od té chvíle brát právní naučení pouze od ní. Listinou z ledna téhož roku se olomoucká městská rada zavazuje, že za každé právní naučení zaplatí Vratislavi 24 grošů a tamnímu písaři ještě 4 groše.¹⁰⁸ Pokus českého krále Ferdinanda I. zakázat v roce 1547 odvolávání za hranice země, což znamenalo odvolávání do Magdeburgu, ale i do Vratislavi, se minul účinkem a Olomouc zůstala ve velké míře i nadále u zavedené spolupráce se svým mateřským městem Vratislaví.¹⁰⁹ První známá apelace do Prahy je z roku 1569 a týká se sporu paní Markéty Bítovské ze Slavíkovice a Faustina Primse o dům č. p. 322.¹¹⁰ Teprve až po roce 1709 začala být odvolání zasílána do Prahy pravidelně a od roku 1752 tribunálu do Brna jakožto nejvyššímu soudu na Moravě.¹¹¹

¹⁰⁴ Prasek, Vincenc: *Organisace práv magdeburských*. Olomouc 1900, s. 13 – 18.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 2.

¹⁰⁶ Nešpor, Václav: *Dějiny Olomouce*. Brno 1936, s. 49.

¹⁰⁷ Spáčil, Vladimír – Spáčilová, Libuše: *Míšeňská právní kniha*. Olomouc 2010, s. 115.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 119.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 137.

¹¹⁰ Nešpor, Václav: *Dějiny města Olomouce*. Brno 1936, s. 113.

¹¹¹ Spáčil, Vladimír – Tichák, Milan: *V čele města Olomouce*. Olomouc 2002, s. 11.

3. 2. Žádosti o právní naučení odeslaná do Olomouce

Jak již bylo zmíněno, Olomouc se v roce 1352 stala vrchní soudní instancí téměř pro celou severní Moravu a oblast jejího právního působení byla velmi široká. Před rokem 1352 spadala pod olomoucké právo pouze města Přerov, Brušperk, Hranice a Nové Sady u Olomouce.¹¹² Od roku 1352 to byl dále Uničov, Litovel, Šumperk a dále všechna městečka a vsi na Moravě řídicí se magdeburským právem, mezi nimiž najdeme například Přerov, Jevíčko, Moravskou Třebovou, Tovačov, Hranice a další.¹¹³ V první polovině 15. století pak bylo olomoucké právo uděleno dalším městům, jako je Rýmařov, Prostějov, Zábřeh na Moravě, Šternberk, Brodek u Prostějova, Konice, Lipník nad Bečvou a další.¹¹⁴ Do roku 1620 tedy náležela k olomouckému právnímu okruhu prakticky celé severní Morava. S žádostí o právní naučení se městské rady začaly obracet na Olomouc teprve od roku 1426 a prvním z těchto měst byl Šternberk, jehož příkladu pak následovala další města.¹¹⁵

Právní naučení odesílána do moravských měst lze rozdělit na česky psaná a německy psaná. Od roku 1598 se navíc mění charakter právních naučení, protože kromě měst naučení žádají také vrchnosti i soukromníci.¹¹⁶ Mezi města přijímající naučení německy patří Beroun, Bruntál, Brunzýf, Dvorce, Fulnek, Krumperk, Litovel, Mezice, Mohelnice, Neředín, Německá Huzová, Nový Jičín, Opava, Ostrovy u Olomouce, Potštát, Rýmařov, Šternberk, Šumperk, Velká Bystřice.¹¹⁷ Více naučení bylo posíláno česky a k těmto městům se řadí Bělkovice, Biskupice, Blatce, Bohouňov, Brníčko, Brodek, Břuchotín, Bystřice, Čechy, Dluhomilov, Dolní Strana, Dubany, Grygov, Hodolany, Horka, Hrabí, Hranice, Hunčovice, Chřelov, Chvalkovice, Jevíčko, Jívavá, Klenovice, Klužínek, Knihnice, Kostelec, Konice, Krasice, Křtětín, Lazce u Olomouce, Lipník, Loštice, Loučany, Lukavice, Malhotice, Mohelnice, Moravičany, Moravská Třebová, Náměšť, Ochoz, Ojnice, Olešnice, Opatovice, Osek, Ostrata, Postřelmov, Prostějov, Předmostí u Přerova, Přerov, Přestavlky, Příbor, Rostání, Rozvadovice, Řepšín, Římnice, Samotíšky, Srbeň,

¹¹² Spáčil, Vladimír – Tichák, Milan: *V čele města Olomouce*. Olomouc 2002, s. 10.

¹¹³ Prasek, Vincenc: *Tovačovská kniha ortelů olomouckých*. Olomouc 1896, s. 10.

¹¹⁴ Spáčil, Vladimír – Tichák, Milan: *V čele města Olomouce*. Olomouc 2002, s. 10 – 11.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 11.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 15.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 14 – 15.

Šilperk, Tovačov, Troubky, Tršice, Uničov, Újezdec, Valašské Meziříčí, Vejškovice, Velká Bystřice, Velký Týnec, Velká Senice, Vícov, Výkleky, Vsetín, Vyškov, Zábřeh, Závodí, Zdětín.¹¹⁸ Naučení do Litovle a Moravské Třebové byla posílána jak česky tak německy v závislosti na řeči žadatelé strany.¹¹⁹ Podrobnému seznamu míst, kam se posílala naučení soukromníkům i seznamy jmen všech naučovaných vrchností až do roku 1635 se zabývá Vincenc Prasek ve své Tovačovské knize ortelů olomouckých.¹²⁰

Co se týče poplatnosti za právní naučení poskytované městskou radou v Olomouci žadatelům o ně, první pramen nacházíme v naučení poslaném pravděpodobně z Olomouce do Jevíčka kolem roku 1480, ve kterém se mimo jiné praví, že ti, kteří žádají být právně naučení, musí doložit 4 staré české groše, kdy si 2 groše nechá rada a 2 dostane písař.¹²¹ Tato hodnota právního naučení přetrvala až do roku 1508, kdy král Vladislav Jagellonský zvýšil částku na 12 českých grošů.¹²²

V počátcích praxe právních naučování bylo možno rozlišovat dva způsoby naučování a to ústní a listinné. Již na konci 15. století však začala být písemně poučována i menší města, takže ústní naučování postupně zaniklo.¹²³ V otázce jazykové se právní naučení vyvíjela postupem času. S jistotou můžeme říci, že ústní naučení byla v jazyce německém, ale přesto byly trestní zápisy do nejstarší knihy zaneseny latinsky a to až do roku 1420, zřejmě proto byla i první naučení psána latinsky.¹²⁴ Po latinských naučeních nastoupila asi do roku německy psaná právní naučení.¹²⁵ A od roku 1430 začalo olomoucké vrchní právo naučovat i česky v závislosti na jazyce zaslané žádosti.¹²⁶ Od 16. století byla olomoucká agenda vedena s velkou převahou česky, což lze pozorovat na odeslaných ortelech.¹²⁷

¹¹⁸ Prasek, Vincenc: *Tovačovská kniha ortelů olomouckých*. Olomouc 1896, s. 15.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 14.

¹²⁰ Tamtéž, s. 15 -17.

¹²¹ Tamtéž, s. 12.

¹²² Tamtéž, s. 12.

¹²³ Tamtéž, s. 12.

¹²⁴ Tamtéž, s. 11.

¹²⁵ Tamtéž, s. 11.

¹²⁶ Tamtéž, s. 11.

¹²⁷ Tamtéž, s. 14.

Obecně můžeme konstatovat, že Olomouc po dobu své funkce vrchní právní stolice uplatňovala jazykovou rovnoprávnost.

4. PRÁVNÍ NAUČENÍ OLOMOUCE V LETECH 1617 – 1620

V celé následující kapitole pracuji s pramenem, tedy knihou sign. 194¹²⁸, a čerpám z ní veškeré zmíněné informace, pokud není uvedeno jinak.

4. 1. Četnost

Město Olomouc za tyto čtyři roky vydalo celkem 178 právních naučení moravským městům, která si o ně zažádala. A to dvojjazyčně – česky a německy. Česky psaných naučení bylo odesláno dohromady 82 a naučení v německém jazyce 96. O právní naučení si žádala jak města, tak i soukromé osoby, žádosti jednotlivců však mnohonásobně převyšovaly žádosti měst. Protože města byla naučena 49 krát, zatímco jednotlivé osoby dostaly 129 právních naučení. Počet jednotlivých právních naučení můžeme rozdělit mezi čtyři výše zmíněná léta a sledovat vývoj v počtu vydaných naučení. Co se týče situace na městské radnici, můžeme konstatovat, že nejpozději od roku 1602 a po celé sledované čtyři roky ji ovládala katolická strana za vydatné podpory biskupa kardinála Františka z Dietrichsteina.¹²⁹

V prvním roce sledovaného období, tedy roku 1617, vydala olomoucká městská rada třicet devět právních naučení, z nichž převahu tvořila česká, jichž bylo dvacet tři, zatímco německy psaných naučení bylo celkem šestnáct. Deset naučení bylo adresováno českým městům a tři městům německým, dále bylo třináct právních naučení odesláno jednotlivým osobám česky hovořícím a stejný počet německy hovořícím měšťanům.

Následujícího roku 1618 je možno sledovat prudký nárůst zájmu o právní naučení hledaná v Olomouci, jejichž počet vzrostl na padesát dva. Nastává však obrat v jazyce podávaných žádostí, protože postupně začínají převažovat německy

¹²⁸ Státní okresní archiv Olomouc, fond Archiv města Olomouce, M 1 – 1 Knihy, sign. 194, folio 174 – 222.

¹²⁹ Koudela, Miroslav: *Město za třicetileté války*. In: Schulz, Jindřich (ed.): *Dějiny Olomouce 1*. Olomouc 2009, s. 335.

psaná naučení, kterých je dvacet sedm, zatímco českých je dvacet pět. Naučení odeslaná měštům jsou opět v menšině oproti naučením adresovaným jednotlivcům, česky bylo zaznamenáno pět a německy čtyři naučení. Co se týče naučení určená osobám, česky jich bylo odesláno dohromady dvacet a německy dvacet tři.

V roce 1619 sledujeme mírný úbytek v počtu zaznamenaných právních naučení oproti roku předcházejícímu, dohromady jejich počet dosahuje čtyřiceti šesti naučení. Německý jazyk v naučeních opět převažuje a to v poměru dvacet šest ku dvaceti česky psaným. Naopak měštům vévodí česká naučení, je jich devět, zatímco německým měštům jsou adresována pouze dvě právní naučení, což je nejméně za celé čtyři roky. Z jednotlivců byli opět aktivnější němečtí občané, kteří byli právně poučeni dvacet čtyřikrát, čeští pak pouze jedenáctkrát.

Rok 1620 má oproti dvěma předchozím mírně sestupnou tendenci v počtu naučení, celkem jich bylo čtyřicet jedna. Ve větší míře se začíná projevovat prosazování němčiny, což můžeme pozorovat v tom, že německých naučení je téměř dvojnásobné množství oproti českým, kdy českých je čtrnáct a německých dvacet sedm. V česky psaných naučení nacházíme stejný počet odeslaných do měst i osobám soukromým, celkem tedy sedm. V němčině je osobám odesláno osmáct právních naučení a měštům o polovinu méně, tedy devět.

Z uvedených údajů lze učinit závěr, že právních naučení napsaných německy od roku 1618 neustále přibývalo na úkor českého jazyka. Dále vidíme, že rok 1618, tedy první rok evropského válečného konfliktu třicetileté války, znamenal prudký nárůst žádostí o právní naučení, v následujících letech je tato tendence mírně klesající, přesto nedosahuje poměrně nízké hodnoty v roce 1617. Průměrně na každý rok připadá čtyřicet čtyři a půl právních naučení.

Z pohledu četnosti právních naučení v jednotlivých měsících zkoumaného období lze vyzorovat následující. Pro rok 1617 je zaznamenáno dohromady třicet devět právních naučení, z toho vyplývá, že průměrně na každý měsíc připadá 3,25 naučení. Vypočítaný průměr však samozřejmě neodpovídal skutečnosti, protože konkrétně pro březen nebylo zaznamenáno žádné právní naučení. Naopak nejvíce jich bylo odesláno v listopadu, kdy jich bylo dohromady sedm. Po šesti naučeních bylo odesláno v měsících květnu a červnu a po pěti v dubnu a říjnu, dále počet dosahuje jednoho nebo dvou právních naučení za měsíc.

Rok 1618 byl, jak již bylo řečeno, nejbohatší na množství odeslaných právních naučení z Olomouce, kdy jejich počet dosahoval čísla padesát dva, což průměrně vychází na 4,33 naučení na měsíc. I v tomto roce najdeme jeden měsíc, který zůstal bez právního naučení a tím je duben. Nejvíce pak olomouckou městskou radu zaměstnal letní měsíc červenec, kdy vydali devět naučení, po něm následoval březen, květen a říjen se svými šesti naučeními. Pět naučení pak bylo odesláno v měsíci únoru, srpnu a listopadu. Ostatní měsíce se pak vykazovaly nižším počtem vydaných právních naučení. Pouze jedno právní naučení bylo purkmistrem a radou města vydáno v červnu. Příčinou nízké produktivity mohl být zemský sjezd konaný v Olomouci v červnu, na kterém se moravští stavové odmítli připojit k českému povstání.¹³⁰

Následujícího roku 1619 máme zaznamenáno čtyřicet šest právních naučení, která byla odeslána žadatelům. Na každý měsíc tak vychází 3,83 naučení. Tento rok je však jedinečný ve dvou směrech. Prvním specifikem je, že v tomto roce najdeme hned tři měsíce, kdy městská rada nevydala ani jedno naučení, těmito měsíci jsou duben, květen a srpen. A naopak rekordním množstvím vydaných naučení je za celé čtyři roky červen, kdy bylo vydáno dohromady čtrnáct právních naučení. Následuje září se sedmi zaznamenanými naučeními a se šesti pak měsíce březen a červenec. V dalších měsících už jsou čísla nízká.

V dubnu 1619 se rozhodlo politické vedení povstání v Čechách pro vojenský zásah na Moravě, který měl podnítit vystoupení protestantské opozice v zemi.¹³¹ Tímto úkolem byl pověřen vojevůdce Jindřich Matyáš Thurn, jenž 23. dubna překročil se svým vojskem zemské hranice.¹³² Možná, že strach z vojenského napadení zapříčinil nulovou aktivitu ve vydávání právních naučení v měsíci dubnu. V květnu, kdy také nedošlo k vydání žádného právního naučení, snad můžeme důvody hledat v následujících událostech. Počátkem května se totiž v Brně uskutečnil zemský sněm představitelů nekatolické šlechty, aby složil společnou přísahu a připojil se tak k českému povstání.¹³³ Tímto aktem se připojila Morava

¹³⁰ Koudela, Miroslav: *Město za třicetileté války*. In: Schulz, Jindřich (ed.): *Dějiny Olomouce 1*. Olomouc 2009, s. 335.

¹³¹ Tamtéž, s. 336.

¹³² Tamtéž, s. 336.

¹³³ Tamtéž, s. 337.

k povstání a vypověděla válku Habsburkům. V reakci na květnový brněnský sněm pak svolala olomoucká městská rada 10. května lid na náměstí, aby jej informovala o brněnských událostech a připomněla slíbenou věrnost a poslušnost panovníkovi a městské radě, což také všichni zúčastnění potvrdili.¹³⁴ Následujícího dne stavovští komisaři vstoupili do města a odvolali městskou radu. Rada byla obnovena 14. května, její složení však nebylo čistě protestantské.¹³⁵ Dále došlo k podstatným změnám ve správě města, díky kterým Olomouc přešla do vzbouřeneckého tábora.¹³⁶ V posledním měsíci tohoto roku, kdy nedošlo k vydání právního naučení, tedy v srpnu, se neodehrála žádná událost, jenž by zásadně zasáhla do činnosti městské rady. Jistě však stojí za zmínku, že došlo k sesazení habsburského panovníka Ferdinanda II. a místo něj byl českým králem zvolen falcký kurfiřt Fridrich.¹³⁷ V říjnu pak byla obnovena městská rada, v níž získali absolutní převahu protestanti.¹³⁸ Tato událost ovšem neměla zásadní vliv na činnost vydávání právních naučení.

Pro poslední sledovaný rok 1620 bylo zaznamenáno čtyřicet jedna naučení, což průměrně pro každý měsíc znamená 3,42 právních naučení. Opět se i v tomto roce vyskytuje měsíc bez zaznamenaného naučení, je jím prosinec. Nejvíce naučení bylo v tomto roce vydáno v září, kdy jich bylo sedm a dále pak v březnu, červenci a říjnu po pěti naučeních. Zbývající měsíce již nejsou na právní naučení tak bohatá. Zdá se, že únorová návštěva nového českého panovníka v Olomouci zaměstnala městskou radu v ohledu vydávání právních naučení stejně jako zemský sněm konaný v Olomouci v červnu.¹³⁹ V obou měsících bylo shodně vydáno po jednom právním naučení.

Z informací zaznamenaných v knize sign. 194¹⁴⁰ můžeme zjistit, ve kterých obdobích roku byl největší zájem o právní radu Olomouce. Za celé pozorované

¹³⁴ Koudela, Miroslav: *Město za třicetileté války*. In: Schulz, Jindřich (ed.): *Dějiny Olomouce* 1. Olomouc 2009, s. 339.

¹³⁵ Tamtéž, s. 339.

¹³⁶ Tamtéž, s. 339.

¹³⁷ Tamtéž, s. 344.

¹³⁸ Tamtéž, s. 345.

¹³⁹ Tamtéž, s. 345, 347.

¹⁴⁰ Státní okresní archiv Olomouc, fond Archiv města Olomouce, M 1 – 1 Knihy, sign. 194, folio 174 – 222.

období se o první místo s největším počtem naučení dělí dva letní měsíce červen a červenec, oba mají shodně dvacet dva odeslaných právních naučení. Druhý měsíc v pořadí, jenž nejvíce zaměstnával olomouckou městskou radu, která vydala dvacet naučení, byl říjen. Třetí místo obsadilo září se svými devatenácti právními naučeními. Naopak nejméně právních naučení bylo vydáno v zimním měsíci prosinci, kdy za celé čtyři roky městská rada vydala pouze šest naučení. Mezi další nejméně produktivní měsíce patří leden, duben a srpen, ve kterých bylo vydáno vždy shodně devět právních naučení.

4. 2. Města

Města, která se nechávala naučovat od Olomouce jako města vrchní právní stolice můžeme rozdělit do několika skupin. Podle jazyka na česky naučované a německy naučované a dále na naučování měst a soukromých osob. Vzniknou tak čtyři skupiny, které se samozřejmě vzájemně prolínají jako například, když se měšťané jednoho města dají naučovat jak česky tak i německy.

Česky psaná naučení byla v roce 1617 odeslána do patnácti následujících měst: Bartulovice, Hlušovice, Hranice, Jevíčko, Konice, Lipník, Loučany, Lukavice, Moravská Loděnice, Olomouc, Plumlov, Prostějov, Přerov, Razová a Uničov. Německá naučení pak byla odeslána do osmi míst a to do Litovle, Mohelnice, Moravské Třebové, Nemilan u Olomouce, Německé Huzové, což je dnešní Huzová, Nového Jičína, Olomouce a Potštátu.

Následujícího roku byla právní naučení poslána česky do čtrnácti měst a městeček, mezi něž patří Dřevohostice, Hranice, Lhota, což je s největší pravděpodobností dnešní Háj ve Slezsku, Lipník, Mohelnice, Prostějov, Přerov, Příbor, Radotín, Radvanice, Tovačov, Trnávka, Uničov a Vsetín. Do následujících deseti měst byla odeslána německá naučení a to do Hynčic, Jílové u Držkova, Litovle, Loučné nad Desnou, Mohelnice, Moravské Třebové, Nového Jičína, Olomouce, Prostějova a do Rousínova.

Rok 1619 přinesl o jedno naučení do českých měst méně, bylo jich tedy třináct, tato naučení byla odeslána do města Brodku, zde však není jasné, zda se jedná o Brodek u Prostějova nebo Brodek u Přerova, dále jsou zde Holice, Hranice, Chomutov, Litovel, který tohoto roku podal první žádost v češtině, následuje Náměšť, u které nevíme, zda jde o Náměšť na Hané nebo o Náměšť nad Oslavou,

pak také Olomouc, Prostějov, Přerov, Trnávka, Uničov, Meziříčí nad řekou Bečvou, což je dnešní Valašské Meziříčí a Zábřeh. Německy psaná naučení byla adresována do šesti následujících měst: Litovle, Mohelnice, Moravské Třebové, Nového Jičina, Olomouce a Šternberka.

V posledním sledovaném roce je českých měst nejméně, jejich počet dosahuje čísla devět a jsou to Ivanovice, Lipník, Olomouc, Prostějov, Přerov, Příbor, Uničov, Velký Týnec a poslední je Žerotín. Města, která podala žádost být právně naučena v německém jazyce, jsou Litovel, Mohelnice, Moravská Třebová, Nový Jičín, Olomouc, Rýmařov a Šumperk, je jich tedy celkem sedm.

Z výše uvedených údajů lze konstatovat, že u českých naučení se každým rokem objevuje řada nových měst, ale mnoho jich zase na druhou stranu zůstává zmíněno pouze v jednom roce, v českých městech žádajících o právní naučení můžeme sledovat značnou rozmanitost. Opakem jsou právní naučení německá, kde se za sledované období čtyř let objevují více méně stále stejná města.

Česká města, která o naučení žádala každým rokem, jsou Prostějov, Přerov a Uničov, tři roky si žádali měšťané Olomouce, město Lipník a Hranice. Mezi města německy žádající po všechny čtyři roky patří Litovel, Mohelnice, Moravská Třebová, Nový Jičín a Olomoučtí měšťané.

Dvojazyčně se nechávali naučovat měšťané Olomouce, Prostějova, Mohelnice a Litovle. Nejvíce právních naučení psaných česky bylo posíláno do Uničova, celkem jich bylo deset a do Přerova jich pak bylo odesláno devět. Z německých naučení jich nejvíce putovalo do Litovle, kde si o ně zažádali dohromady dvacet dvakrát, Nový Jičín pak obdržel dvacet právních naučení z Olomouce.

Když srovnáme města uvedená v knize sign. 194¹⁴¹ s městy, která uvádí ve svém díle Vincenc Prasek,¹⁴² můžeme zjistit, že mnohá města jsou v Praskovi nezmíněna. Jaký je důvod jeho nekompletních údajů, neznáme. Z česky žádajících měst v Tovačovské knize ortelů olomouckých¹⁴³ nejsou uvedeny Dřevohostice, Holice, Hlušovice, Chomutov, Ivanovice, Lhota, Olomouc, Plumlov, Radvanice,

¹⁴¹ Státní okresní archiv Olomouc, fond Archiv města Olomouce, M 1 – 1 Knihy, sign. 194, folio 174 – 222.

¹⁴² Prasek, Vincenc: *Tovačovská kniha ortelů olomouckých*. Olomouc 1896.

¹⁴³ Tamtéž, s. 14 – 16.

Razová, Trnávka a Žerotín. Z německých měst je jich mnohem méně a řadí se mezi ně Hynčice, Jílová, Loučná nad Desnou, Nemilany u Olomouce, Německá Huzová, Potštát a poslední je Rousínov.

4. 3. Forma právních naučení

Právní naučení měla jistou formu, která se opakovala, docházelo pouze k malým změnám, případně vynechání některé z níže uvedených částí.

Vždy je na začátku každého naučení uveden adresát. Ty lze rozdělit do dvou skupin a to na města a na jednotlivé osoby, které požádaly o naučení. U měst se setkáváme se stručným označením příjemce jako například: *Přerovským, Uničovským, Lipníka, Jevička, Tovačovským, Hranickým, Mezeříckým nad řekou Bečvou, Prostějovským, Příborským* a podobně. Nebo je adresát blíže specifikován: *Fojtu a konšelům přísežným dědiny Lučan, Úřadu města Konic, Purkmistru a radě města Uničova...* Při odeslání naučení jednotlivým osobám je tento člověk vždy jmenován a obvykle je ještě uvedeno jeho bydliště. Jako příklad může sloužit právní naučení odeslané *Jakubovi ... sousedu a koželuhu města Prostějova,*¹⁴⁴ *Janovi ... písaři radnímu a spolu obyvateli města Prostějova,*¹⁴⁵ *Pavlovi ... měšťáninu a přísežnímu rychtáři města Hranic,*¹⁴⁶ *Ondřejovi púhončímu z dědiny Radvanic,*¹⁴⁷ *Zuzaně pozůstalé vdově po neb. Janovi*¹⁴⁸ a jako poslední z rozmanitých oslovení adresátů například *Panu Bernartovi ... úředníku pánů litovelských, příteli milému.*¹⁴⁹

Po uvedení příjemce obvykle následovalo oslovení, nebylo to ale pravidlem a v některých případech purkmistr a rada města přešli hned k bodu následujícímu. Oslovení nebyla příliš rozmanitá a setkáváme se jenom s deseti formami, z nichž některé jsou pouze zjednodušenou verzí těch složitějších. Jednotlivá oslovení zněla následovně: *Poctiví přátelé naši milí, Poctiví příteli milý, Opatrní přátelé milí, Opatrný příteli milý, Moudří opatrní přátelé naši milí* nebo *Robotný věrný milý*. Z těch jednodušších jsou to pak: *Poctiví, Opatrní, Moudří* nebo *Moudří a opatrní*.

¹⁴⁴ Státní okresní archiv Olomouc, fond Archiv města Olomouce, M 1 – 1 Knihy, sign. 194, folio 176.

¹⁴⁵ Tamtéž, folio 178.

¹⁴⁶ Tamtéž, folio 180.

¹⁴⁷ Tamtéž, folio 190.

¹⁴⁸ Tamtéž, folio 220.

¹⁴⁹ Tamtéž, folio 198.

Další částí právního naučení bylo stručné shrnutí předmětu původně zasláné žádosti. To však také nebylo pravidlem a tak mohlo následovat prosté často se vyskytující: *Porozuměli jsme tomu, jakého právního naučení při nás vyhledáváte* nebo ještě jednodušeji: *Co se právního naučení na otázku vaší dotýče...*

Po výše uvedených součástech právních naučení přicházely na řadu ustálené formule s možnými drobnými obměnami, kdy byl shrnut projednávaný případ slovy: *Pokud všemu tak jest, jak zprávu dáváte a nic jiného na překážce není* anebo *něco podstatného se naproti nenachází*. Následující slovní spojení nemohlo být vynecháno v žádném právním naučení a zní: *Tehdy M. P. A. R. M. O. uznáváme*. Tehdy mohlo být nahrazeno slovem protož a slovo uznáváme pak slovem nacházíme. Zkratka složená z velkých písmen znamená: My purkmistr a rada města Olomouce, velice vzácně je rozepsána celá, jen občas jsou rozvedeny některé její části.

Závěr právního naučení je samozřejmě tvořen vynesáním rozsudku. Po rozsudku čteme opět pokaždé se opakující slovní spojení: *A to z práva, které může být zkráceno jen na Atzp*. Zcela na konci je latinský nápis *Decisum in Consilio* následovaný místem a datem vydání právního naučení.

4. 4. Jazyková stránka naučení

Jazykem právních naučení, jimiž se zabýváme a která jsou zaznamenaná v knize sign. 194,¹⁵⁰ je čeština. Konkrétně se jedná o střední stádium vývoje češtiny, které započalo s příchodem 16. století a tento vývoj byl ukončen na sklonku 18. století.¹⁵¹ V souladu se soudobými pravopisnými normami se setkáme s jistými jazykovými zvláštnostmi, kdy písmeno g odpovídá dnešnímu j i g, písmeno y dnešnímu i, y nebo j, písmeno w představuje dnešní v, dvojhláska au je dnešní ou nebo ú, ie je zase dnešní ě, rz představuje ř a cz je dnešní č nebo i c, dále zdvojené písmeno s odpovídá dnešnímu š. Často docházelo také ke zdvojení písmen, jako jsou například d, f a p. Diakritická znaménka byla užívána řídce a nesoustavně. Velká písmena na začátku slov se objevují libovolně ve větě nezávisle na jejím začátku. Účelem použití velkého počátečního písmene zřejmě bylo zvýraznění slova v textu.

¹⁵⁰ Státní okresní archiv Olomouc, fond Archiv města Olomouce, M 1 – 1 Knihy, sign. 194.

¹⁵¹ Kocánová, Barbora – Tomas, Jindřich a kol.: *Městská kniha Litoměřic (1341) – 1562 v kontextu písemnosti městské kanceláře*. Ústí nad Labem 2006.

V právních naučeních se několikrát vyskytují i slova cizího původu, často počeštěná, jako jsou *examinovaný*, *ingxisici*, *allegata*, neboli výpověď, *formalia*, *presumptiones*, znamenající odhad, *iuramentum purgatorium*, což je očišťující přísaha, *forma iuramenti*, *inferirovati*, *specificované*, *interesse*, *impectimenta*, *fundamenta a acta*.

4. 5. Obsahová stránka naučení

Celkový počet osmdesáti dvou česky psaných právních naučení pracovně rozdělíme podle obsahu. Vzniknou tak jednotlivé tematické skupiny jako je například největší skupina týkající se pozůstalostí, dále otázky dluhů, právní naučení ve věci obvinění z vraždy, nejasnosti majetkové, které můžeme dále rozdělit na otázky týkající se majetku hmotného a nehmotného, spory týkající se urážky na cti, zlodějství, žhářství. Zvláštní skupinu tvoří apelace, tedy naučení, kdy si žadatel neví rady ani po prvním právním naučení z Olomouce a žádá o další radu, aby věděl, jak dále postupovat. Apelačních naučení najdeme ve sledovaném období celkem pět. Začneme od skupin nejpočetnějších až po naučení, která nemůžeme zařadit do žádné ze zmíněných skupin. Existují však i právní naučení, která obsahují tak málo informací, že nejsme schopni z nich zjistit, čeho se spor vlastně týkal a můžeme si tedy jen domýšlet, jak zněla původní žádost o právní radu odeslaná do Olomouce. Počet nejasných naučení dosahuje čísla pět. Těmito případy se již nebudu dále zabývat.

Nejvíce právních naučení odeslaných z Olomouce se týká sporů o dědictví, nejasností v pozůstalostech a závětích. Jejich počet dosahuje čísla dvacet. Naučení týkající se této problematiky jsou poměrně různorodá, od kusých informací, že pozůstalost dostane syn nebo, že má k pozůstalosti nejbližší bratr zemřelého, dále například, že Judita musí dát něco z pozůstalosti Dorotě¹⁵² a podobně. Najdeme ale i naučení obsáhlejší a komplikovanější. Ve valné většině případů ale nejsme dostatečně obeznámeni se příbuzenskou situací v rodině a je proto téměř nemožné, abychom posuzovali, zda purkmistr a rada města Olomouce rozhodli v souladu se soudobým právem.

¹⁵² Státní okresní archiv Olomouc, fond Archiv města Olomouce, M 1 – 1 Knihy, sign. 194, folio 175.

Obecně v dědickém právu platilo, že kšaft mohl mít jak formu písemnou, tak ústní, podoba ústní však musela být dosvědčena důvěryhodnými svědky.¹⁵³ Po smrti manžela měla žena právo na jednu třetinu statku manžela, stejně jako manžel, žena však své dědické právo mohla pozbýt a to například pokud spáchala cizoložství.¹⁵⁴ Dcery a synové dědili stejným dílem bez ohledu na pohlaví, vnuci pak dědili jen tolik, kolik by připadlo jejich rodičům.¹⁵⁵ Kšaftovat samozřejmě nemohli nedospělí, duševně choří, dospělé děti v moci otce a poddaní bez souhlasu vrchnosti.¹⁵⁶

Bezpochyby je zajímavé sledovat, jak purkmistr s městskou radou rozplétají složité příbuzenské vztahy a snaží se co nejobektivněji rozhodnout, kdo se stane dědicem. Jedním z příkladů je případ vdovy, která by chtěla dosáhnout podílu na pozůstalosti zemřelého bratra svého manžela. Městská rada v čele s purkmistrem, však rozhodne, že na podíl z pozůstalosti svého švagra žena ani děti nemají nárok:

„...Poniewadz vlastni Bratrzi a Sestry, dotczieneho Jirzika Pried rukami gsau a manziel wass Smtri geho nedocziek, Zie Wy, ani Syrotek wass k te Pozůstalosti ziadneho Prawa miti nemuziete...“¹⁵⁷

Další rozsudky jsou, že dědictví po zemřelém chlapci případně jeho sourozencům nikoli otčímovi,¹⁵⁸ nebo že vlastní sestra má dědické právo před poloviční sestrou zemřelého, dále například po sirotkovi případně pozůstalost jeho babě před tetami, tedy sestrami otce sirotka,¹⁵⁹ jiným případem je, že po zemřelém dítěti, které měla žena v předchozím manželství, získá dědictví jeho matka.¹⁶⁰ Mezi další naučením patří i případ, kdy mají k pozůstalosti zemřelých dětí blíže poloviční bratři před tetou nebožtíků.¹⁶¹ Za zmínku jistě stojí i případ, kdy dítě získalo po smrti

¹⁵³ Malý, Karel a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha 2010, s. 138.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 126.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 138.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 138.

¹⁵⁷ Státní okresní archiv Olomouc, fond Archiv města Olomouce, M 1 – 1 Knihy, sign. 194, folio 221.

¹⁵⁸ Tamtéž, folio 176.

¹⁵⁹ Tamtéž, folio 189.

¹⁶⁰ Tamtéž, folio 179.

¹⁶¹ Tamtéž, folio 220.

otce jeho pozůstalost, jenže dítě také zemřelo, takže vše připadne matce zemřelého dítěte.¹⁶²

Nastal i případ, kdy byla závěť prohlášena za neplatnou. Tato situace se odehrála v Tovačově, kdy to městská rada společně s purkmistrem města Olomouce dokumentovali slovy následujícími:

„...Poniewadz takowy kšaft ziadnym czlowiekiem kderemuzby o tom kdy prwe swiedomo bylo stwrzeny neni. Za druhé take zie y nebezpieczenstwi pro podezrzelost, aby podwrhly nebyl, obawati by se mohlo. Protoz zie takowe poruczienstwi za porziadne obstati nemuzie...“¹⁶³

Setkáváme se i s případem, kdy manžel nebožky požaduje více, než jak bylo zaznamenáno ve smlouvách svatebních i v závěti zemřelé a vede proto spory o majetky, městská rada a purkmistr však rozhodli, že na větší podíl Jiří nemá právo:

„...Poniewadz gmenovany Jirzi ... tomu Poruczienstwi mista dati nechcze, Nybrz wietssy Napad se gmiti Poklada...“

...Uznawame, Zie podle Smlauw Swadebnich weyss Psany Jirzi ... kte weymincze rozporucziene ziadneho Prawa nezli mimo to czo gemu kssafftem odkazano gest, miti nemuzie...“¹⁶⁴

Na závěr všech sporů týkajících se pozůstalosti uvádím spor mezi prostějovskými sousedy o dědictví po jisté Salomeně, ve kterém olomoucké naučení doporučuje, aby se obě strany sešly a přátelským způsobem se porovnaly.

„...Z nichz gedna strana Podle Poruczienstwi Salomeny Mydlarzky, lepssy Prawo k tomu, ocz cziniti gest, miti se poklada, Druha pak na blizkost krwe, a Prirozene Prawo, Zie jakozto Wlastni Sestra, s ditkami swymi dokoncze od te Weyminky odstrcziena byti nemuzie, se odwolawa. Z kterychz to Priczin, widi se nam abyste

¹⁶² Státní okresní archiv Olomouc, fond Archiv města Olomouce, M 1 – 1 Knihy, sign. 194, folio 205.

¹⁶³ Tamtéž, folio 185.

¹⁶⁴ Tamtéž, folio 212.

*Powolagicz obogi stranu Przed sebe, na nie, Pokudzby se Przatelskam spůsobem Porownati mohli Podali, Paklizby tim Prostrzedkem nicz spůsobeno nebylo, muzice nam otom Sprawu ucziniti, Mo to Potomnia Prawem, a Spravedliwou weypowiedi rozeznano byti...*¹⁶⁵

Hned po dědických záležitostech jsou druhým nejčastěji řešeným problémem spory ve věci dluhů. Za sledované čtyři roky bylo z Olomouce odesláno dohromady třináct právních naučení týkajících se nevyjasněných dluhů. Z toho ve čtyřech případech byli dlužníci Židé. Na Žida bylo v naučení vždy upozorněno a to tak, že byl jasně jmenován.

U právních naučení týkajících se dluhů se opakuje stále stejné schéma, jako když někdo někomu dluží větší či menší finanční obnos, o tento dluh se vedou spory a konečným výsledkem sporu je, že dlužník je povinen zaplatit svůj dluh. Jiným případem je, když za dlužníka jeho dluh zaplatí jiná osoba jako rukojemství, svého dluhu se však dlužník nezbaví a částku stejně musí zaplatit, jen jiné osobě, což je situace, ve které se ocitl například jistý Albrechta z Uničova.¹⁶⁶

Jistě nezvyklý je případ týkající se sporu o dluh 100 zlatých mezi dvěma obyvateli města Uničova, kdy věřitel nevydržel čekat, až vyprší doba určená k zaplacení dluhu, dlužníka nechal vsadit do vězení a sám se pak ujal spravování dlužníkovy statku, který značně poničil a sám teď bude muset způsobené škody nahradit svému původnímu dlužníkovi.¹⁶⁷

Dalším zajímavým případem je, kdy po sobě zemřelý hranický občan zanechal dluh dosahující částky až tisíc zlatých a občané teď mají obavu, že za něj budou muset dluh zaplatit, naštěstí pro ně, nemusí:

„...Pokudz tomu tak gest jak sprawu dawate Otecz Syrotka gmenem Ondrzieg..., zanechagicz po sobie ourziadu... a dluhy swe, k zwyupominati tak jak on w poruczienstwi swem doklada, z prziczin zie dluhowe gisti nebyli bezelstnie shledani a zwyupominani byti nemohli. Tehdy My Purgkmistr a Radda Miasta Olom. uznawame,

¹⁶⁵ Státní okresní archiv Olomouc, fond Archiv města Olomouce, M 1 – 1 Knihy, sign. 194, folio 219.

¹⁶⁶ Tamtéž, folio 202.

¹⁶⁷ Tamtéž, folio 181.

*zie podle Oucztu toho vyplnienim czo sobie Waczlaw... za Rest poklada, az do 1000 zl povinni negste...*¹⁶⁸

Třetí velkou tematickou skupinu právních naučení tvoří záznamy vedené v příčině obvinění z vraždy. Z osmi případů došlo ve třech k očištění obviněných a třikrát bylo doporučeno použití práva útrpného kvůli zjištění dalších informací. Dále bylo ve dvou ze všech případů vyšetřováno obvinění ze zabití nemanželského novorozeněte vlastní matkou, což se označuje latinským výrazem infanticidium.

První právní naučení týkající se zabití člověka, tedy ublížení na zdraví s následkem smrti,¹⁶⁹ bylo posláno do Prostějova a jedná se o spor mezi Jakubem a vdovou po koželuhu Šimonovi, jehož měl Jakub nešťastným způsobem smrtelně poranit:

*„...Poniewadz dotczyeny Ssimon za ziwobiti, zie ste gemu na zdrawi usskoditi mieli, was winil, a wy wodporu wassem zie ste poniem tym kygem whniewu uderzili se sami prziznawate, na kterak to ranu on odtoho cziasu wzdyczky narzikal, a no zie na was umira a was na swau dussi bere...a do smrti neodwolal...*¹⁷⁰

Podle rozsudku purkmistra a rady města Olomouce je Jakub za svůj čin odpovědný a musí se za něj zodpovídat. Jakým způsobem se bude zodpovídat, už ovšem nevíme.

V dalším případě se vyšetřuje mord muže, ze které je obviněna jeho vlastní manželka, jež údajně měla společně se dvěma dítky muže utlouci k smrti.¹⁷¹ Purkmistr a rada města Olomouce v této věci nevydají žádný rozsudek, kvůli řadě nejasností a doporučuje, aby byly všechny zúčastněné osoby ještě jednou a tentokrát podrobně vyslýchány. K tomuto případu se vztahuje i apelace, kdy se vyšetřovatelé ještě jednou obrazejí na Olomouc s žádostí o právní naučení v již projednávaném případě. Tentokrát již rada s purkmistrem ortel vydají a ten zní tak, že pokud již nic

¹⁶⁸ Státní okresní archiv Olomouc, fond Archiv města Olomouce, M 1 – 1 Knihy, sign. 194, folio 191.

¹⁶⁹ Kreuz, Petr: *Postavení a působnost komorního soudu v soustavě českého zemského trestního soudnictví doby předbělohorské v letech 1526 – 1547*. Praha 2000, s. 207.

¹⁷⁰ Státní okresní archiv Olomouc, fond Archiv města Olomouce, M 1 – 1 Knihy, sign. 194, folio 176.

¹⁷¹ Tamtéž, folio 176.

podstatného nezůstává zatajeno, pak Aleně, ženě zemřelého, nemůže být přičtena vina ze zabití svého manžela a má být tedy očištěna.¹⁷²

V jiném případě se zase vyšetřovatelé snaží odhalit vraha muže, který se vracel z Olomouce do Prostějova společně se svými třemi opilými kamarády, avšak domů již nedošel:

„...totizto zie wraczegicze se (y ale takee spolu byli wssychni 4. do Olomucze sśli) Jan..., Jan..., a Ondrzeg... przy opilym kwasu zase do Prostiegowa, tu na bestie Ssteffan... zamordowan gest, pro kderyzto skutek dotczienne trzy Osoby gsaucze wpodezreni wzate...

...gisteho kdoby tim winen posavad wyhledawati nemohlo, kromie zie Jan... przy zamordowanem nemalo ukrwaweny sedily nalezen g[es]t...

... Poniewadz Swiedkove Neb. Sstepffana... ziweho widieli, když Jan... giz tak ukrwaweny liezel, na gine pak nicz patrnje poukazano byti nemohlo...“¹⁷³

Případ končí očištěním obviněných, kteří o skutečném vrahovi nic nevědí. Jiné naučení zabývající se případem vraždy bylo do Olomouce odesláno z městečka Vsetína a jedná se o zabití jisté Kateřiny, z kterého je podezřelý Mikuláš. Rada města společně s purkmistrem došli k závěru, že důkazy jsou nedostatečné a stíhání obviněného Mikuláše má být zastaveno.¹⁷⁴

Další případ přišel z městečka Brodku, jedná se o obvinění jistého pacholka, jež měl s pomocníky zabít a okrást člověka.¹⁷⁵ Obviněný muž se přiznal, že se zúčastnil rozdělování kořisti, která byla ukradena zabitému, ale popírá, že by napomáhal při vraždě. Rozsudek purkmistra a městské rady vyzývá své kolegy, tedy purkmistra a radu městečka Brodku, aby přistoupili k právu útrpnému, a aby tak byly zjištěny další podrobnosti k případu.

V jiném právním naučení tentokrát ze Zábřehu je vyšetřováno údajné zabití novorozeněte jeho vlastní matkou, kdy vyšetřovatelé žádají olomoucké měšťany o právní radu:

¹⁷² Státní okresní archiv Olomouc, fond Archiv města Olomouce, M 1 – 1 Knihy, sign. 194, folio 177.

¹⁷³ Tamtéž, folio 181 – 182.

¹⁷⁴ Tamtéž, folio 193.

¹⁷⁵ Tamtéž, folio 200.

„...w Prziczinie Maryany,... kdera gsauce Tiehotna nalezena, toho z Prwu Pocziatku zapirala, a wssak potomnie w Marsstali otcze sweho ukritie ditie Porodila a neoznamicz otom cziasnie ziadnemu, kdyz potom ditie umrle se nasslo, ona zie smrtigehe Prziczinau neni, zapira, Nybrz Prawi, zie umrle na Swiet Porodila...“¹⁷⁶

Purkmistr a rada města Olomouce v této věci radí obviněnou vyslýchat právem útrpným, aby tak došlo k zjištění pravdy. Následující právní naučení adresované do Hranic již není tak jasně pochopitelné jako naučení předchozí. Dozvídáme se, že jde o jakýsi mord, avšak další informace jsou již nekompletní, takže celé vyšetřování vraždy pro nás zůstává zahaleno tajemstvím.¹⁷⁷

Poslední případ zabití člověka, konkrétně opět novorozeněte, poslaný do města Příbora je nejkomplikovanější a právní naučení je rozděleno do tří částí. Předmětem šetření je cizoložství, z něhož vzešlo dítě, které bylo následně zabito. V první části naučení je osvobozen z cizoložství jakýsi Vavřín, jež byl podezřelým. Z obvinění jej očišťuje jeho vlastní přiznání i doznání cizoložnice. Druhá část se věnuje Thomasovi ze vsi Drholce, který již byl trestán a pokutován a proto se na něj nejnovější obvinění nevztahuje. A konečně ve třetí části je Kateřina shledána jako cizoložnice a navíc je ve velkém podezření, že dítě, které se jí narodilo, zabila.¹⁷⁸

„...Czo se Katherziny... dotycze, ktera netoliko w cziczolozstwi gest shledana, Ale take u welikem podezrzieni zustawa zie gest ditie zahubila, Z Prziczin, zie ditie ziwe od Jana ... w Mieste Krasnem, u ktereho gest Ssest Nedele Podle Spusobu zien rodicznych wyleziela, odnesla, po cestie pak, prawicz zie gest Zymau umrzelo w lese za drholeczkymi pasekami mrtwe do Pnie w strczyela...“¹⁷⁹

Z toho důvodu má být přísnými slovy napomínána, aby vypověděla pravdu a pokud to nepomůže a zmíněná Kateřina bude i nadále zapírat, má být přistoupeno

¹⁷⁶ Státní okresní archiv Olomouc, fond Archiv města Olomouce, M 1 – 1 Knihy, sign. 194, folio 203 – 204.

¹⁷⁷ Tamtéž, folio 206.

¹⁷⁸ Tamtéž, folio 219 – 220.

¹⁷⁹ Tamtéž, folio 219 – 220.

k právu útrpnému, ale pouze v takové míře, aby vyslýchané nebylo ublíženo na zdraví. Z čehož můžeme chápat, že nebylo zcela běžné, aby člověk vyšel z práva útrpného bez újmy na zdraví.

Spory majtkové tvoří další okruh právních naučení, je jich dohromady pět a pro lepší orientaci rozdělíme majetek na movitý a nemovitý. V jednom ze zaznamenaných případů vystupuje jako dlužník Žid, je na něj tedy opět konkrétně poukázáno. Rozdělení do skupin podle příbuzných témat samozřejmě není vždy objektivní a určitá naučení by mohla být zařazena do více skupin. Hned v prvním případě je obtížné s jistotou zařadit už předmět sporu do skupiny majtkové, protože se přešlo z majetku původně nemovitého na movitý. Toto naučení bylo určené do Litovle. A předmětem sporu je grunt, který byl prodán a není jasné, komu mají připadnout peníze z prodeje. Spor vyřeší městská rada a purkmistr města Olomouce svým rozhodnutím, že peníze mají připadnout nejbližším pokrevním příbuzným a dědicům původního majitele gruntu.¹⁸⁰ Tento spor by tedy mohl být zařazen ještě i do sporů dědických.

Mezi další příklad sporů o nemovitý majetek patří případ z Uničova, kdy chce jistý Albrecht odloučit svou vnučku od svého statečku, což ale nemůže provést bez řádných příčin.¹⁸¹ Z nemovitostí přejdeme na movité majetky, konkrétně na již zmiňovaný případ s Židem. Jde o spor mezi Martinem z města Přerova, který místo rukojemství zapůjčil Židu stříbrný pas. Pokud je však již Žid uspokojen, je povinen jemu svěřený stříbrný pas vydat a vrátit Martinovi.¹⁸²

V dalším sporu z Lipníka se vyšetřuje zmizení nějakého příbytku. Město Olomouc spor vyřeší, tak že obviněný je povinen ztrátu nahradit a k tomu se ještě omluvit poškozenému.¹⁸³

V posledním sporu patřícím do rodiny movitého majetku jde o peníze, konkrétně o deset dukátů, které daroval ještě za svého života Jan své sestře. Nyní po jeho smrti tyto peníze vyžaduje vdova po Janovi zpátky po své švagrové. Purkmistr a rada však rozhodnou:

¹⁸⁰ Státní okresní archiv Olomouc, fond Archiv města Olomouce, M 1 – 1 Knihy, sign. 194, folio 198.

¹⁸¹ Tamtéž, folio 198.

¹⁸² Tamtéž, folio 180.

¹⁸³ Tamtéž, folio 177.

„... Jestli Jan..., sestrie swe Salomenie, zlasky bratrské za ziwo byti sweho deset dukatuw daroval, A takove Penize Dorotha..., Salomenie manzielcze Wassy sama przinesaucz, odwedla, zie nyní na tiech predgmenowanych deset dukatuw aby wraczene byli, nastupovat nemuzie...“¹⁸⁴

Dalším závažným důvodem proč vést soudní spory bylo napadení poctivosti druhé osoby, nebo urážky na cti. Protože pouze plná zachovalost cti zaručovala dotyčné osobě plnou právní subjektivitu a jakékoliv snížení cti pak s sebou přinášelo nejen zhoršení společenského postavení, ale i podstatné omezení právní subjektivity.¹⁸⁵ My se setkáváme se třemi případy napadení poctivosti, z nichž jednou jsou osočeny nejvyšší osoby ve městě, dvakrát se pak jedná o spor mezi sousedy. Nejdůležitějšími osobami ve městě jsou samozřejmě purkmistr a rada, jimž bylo v Konicích sáhnuto na poctivost a město si nyní neví rady jak postupovat proti svým tolik opovážlivým měšťanům. Z toho důvodu jim jejich olomoučtí kolegové radí, aby osoby, jež se tohoto činu dopustily, tedy Havel a jeho manželka Alena, byly potrestány vězením a po odpykání tohoto trestu byly vykázány z města Konic. Co se pak týče Mikuláše, syna Aleny, ten má být tak dlouho vězněn, dokud nezaplatí náležitou kauci.¹⁸⁶

Slovní napadání mezi sousedy je hlavní příčinou jiného právního naučení vydaného Olomoucí, kdy Jan nařkl Ondřeje, avšak svá slova nemohl prokázat a je tudíž jeho povinností svůj skutek napravit.¹⁸⁷

V dalším zaznamenaném případě došlo k rozepři mezi Andreášem a Havlem jako obžalovaným z důvodu hanění na poctivosti Andreáše. Který věci, ze kterých byl obviněn, neprovedl a neprovozuje.¹⁸⁸ Spor se opět odehrává v Uničově. Purkmistr a rada města Olomouce hodnotí spor slovy:

¹⁸⁴ Státní okresní archiv Olomouc, fond Archiv města Olomouce, M 1 – 1 Knihy, sign. 194, folio 199.

¹⁸⁵ Kreuz, Petr: *Postavení a působnost komorního soudu v soustavě českého zemského trestního soudnictví doby předbělohorské v letech 1526 – 1547*. Praha 2000, s. 241.

¹⁸⁶ Státní okresní archiv Olomouc, fond Archiv města Olomouce, M 1 – 1 Knihy, sign. 194, folio 178.

¹⁸⁷ Tamtéž, folio 189.

¹⁸⁸ Tamtéž, folio 206.

„... Prziemnie to wsse hanieni, a Utrhani, bud Zmysli zgitrzene, a neb z gakekoliw giny przycziny Possle, mocznie wyzdwiugeme, Razime, a wniwecz obraczugeme, tak aby jak stranam, tak Manzielkam, Dikam, Przibuznym Prziatelum, a Znamym gich, na Ziadnou sskodu, ugmu, neb weystreczku na Pocztiwosti, nyini, y nabudauczy cziasy nebylo a byti nemohlo, Potom uznawame zie obzialowany pro neskroczenost Jazyku sweho wiezenim podle zdanie wasseho trestan beyti ma...“¹⁸⁹

V dalším bodě rozhodnutí zakazuje se k případu někdy vracet nebo jej vzpomínat a ten kdo toto nařízení neuposlechne, bude muset zaplatit určitou sumu peněz. K této rozepři se vztahuje i apelace, tedy opětovné odeslání žádosti o právní naučení ve stejné záležitosti. Apelace pojednává o snaze obžalovaného Havla se odvolat, dle olomouckých mu však tato apelace nemá být dovolena.¹⁹⁰

Z důvodu krádeží byla zaznamenána tři právní naučení. První putovalo do Jevíčka a řešilo spor mezi dvěma zloději, kdy Jakub, který byl vyslýchán právem útrpným, vypověděl mnohé věci na Jiříka. Avšak Jiřík nožič na svou obranu pohrozil, a pokud je schopen tyto pohružky prokázat, vyjde tím najevo, že s kradenými věcmi nemá nic společného a z toho důvodu má být oprostěn z obvinění z krádeže.¹⁹¹

Případ následující je velice zajímavý už z toho důvodu, že pravděpodobné potrestání zloděje skončí na popravišti. Obviněným je v této nešťastné záležitosti čeledín Mikuláš, který kradl a rozprodával obilí své vrchnosti a aby toho nebylo málo, ještě ke všemu neřádně obcoval s děvkami, přestože měl doma svou vlastní manželku.¹⁹²

„... A poniewadz tyz Mikulass bywssi prawem Outrpnym tazan ktomu se prziznal, zie g[es]t nekolik mnoho Mierzicz wsselijakeho obily statku wasseho, nemiernie se wtom chowagicz, rozprodal, a penize k ouzitku swemu obratil...“

¹⁸⁹ Státní okresní archiv Olomouc, fond Archiv města Olomouce, M 1 – 1 Knihy, sign. 194, folio 206 – 207.

¹⁹⁰ Tamtéž, folio 207.

¹⁹¹ Tamtéž, folio 181.

¹⁹² Tamtéž, folio 188.

... Nadto weysse take zie g[es]t zdiewkami niekderymi, magicz Manzelku swau vlastni, nerziadnie obczowal...¹⁹³

Pokud v tomto případě obviněný nezmění svou výpověď a pokud by mu snad soudci nechťeli udělit milost, má být Mikuláš pro své skutky ztrestán na hrdle a to provazem.

V dalším naučení, které tentokrát putuje do Mezeříčí nad řekou Bečvou, tedy do dnešního Valašského Meziříčí, se opět setkáváme s možností popravení provinilého. Viníkem je tentokrát Václav, jenž byl již poněkolkáté přistižen při krádeži. Avšak informace odeslané z Mezeříčí nejsou dostačující, protože není jasně řečeno, jak veliké byly ty krádeže. Olomouc, proto žádá o zaslání podrobnějších zpráv o zločinech. Nicméně aby žádost nezůstala zcela nevyslyšena, purkmistr a rada města Olomouce činí závěr, že jestliže Václav ukradl tolik, že by celková částka zcizených věcí přesáhla hodnotu pěti zlatých uherských, pak má být trestán na hrdle a to opět provazem. Nicméně v případě, že by hodnota zcizených věcí nepřesáhla sumu pěti zlatých, má být obviněný nejprve zmrskán a teprve poté vyslýchán.¹⁹⁴

Mezi zločince se počítají i lidé obviněni ze zhářství. Žádost o vyřešení problému se žháří byla do Olomouce odeslána pouze dvakrát. V prvním případě se jedná o obvinění ševce Jiříka, z toho, že navedl devítileté děvče, aby v městečku Trnávce založilo požár. Mimo dívčinu výpověď se však proti Jiříkovi nenacházejí žádné jiné důkazy a proto nemá být obviněný vyslýchán právem útrpným.¹⁹⁵

V druhém případě vystupuje jako hlavní obžalovaný Bernartek, který je již v době projednávání případu držen ve vazbě. K zjištění jistoty týkající se jistého ohně má být výše zmíněný Bernartek tázán právem útrpným. Jeho výpověď má být podle olomouckých zaslána zpět do Olomouce, aby mohla rada a purkmistr vydat rozsudek.¹⁹⁶ Jednoznačně se tedy k tomuto případu vztahuje i apel města Náměště. Po výpovědi Bernartka vydává město Olomouc rozsudek, který praví, že pokud by obžalovaný nezískal nějakou milost, má být z tohoto světa odpraven ohněm. Novou osobou, jejíž osud je v tomto naučení také projednáván, je Dorota. Ta pokud byla

¹⁹³ Státní okresní archiv Olomouc, fond Archiv města Olomouce, M 1 – 1 Knihy, sign. 194, folio 188.

¹⁹⁴ Tamtéž, folio 197.

¹⁹⁵ Tamtéž, folio 200.

¹⁹⁶ Tamtéž, folio 208.

obeznámena se skutečností, že Bernartek měl ženu a sama Dorota byla vdaná a přesto se zapomenula a dala se od manžela odloudit, má být zase mečem popravena. Zachránit ji může pouze milost od její vrchnosti nebo od manžela.¹⁹⁷

Poslední velkou skupinu právních naučení tvoří spory, které nelze jednoznačně zařadit do již vzniklých a výše jmenovaných skupin a jejichž počet dosahuje čísla šestnáct.

První z řady těchto případů se týká sporu mezi Jiříkem, jakožto žalobcem a Martinem, obviněným. Martin je viněn z toho, že na silnici stiskl ručnici proti Jiřímu a z toho je Martin povinen se odpovídat.¹⁹⁸ Veřejné nošení ručnice, které bylo zakázáno, se běžně zařazovalo do skupiny deliktů proti právnímu řádu, bezpečnosti a veřejnému pořádku.¹⁹⁹ K případu s ručnicí se vztahuje i apelační žádost vesnice Lučan o radu ohledně dalšího postupu. Tehdy purkmistr a rada města Olomouce rozhodne, že potrestán bude jak pachatel, tak také jeho ves:

„... dedina Lucziany kdez onosedly gest. Pakutau wymierzinau... pieti kopami grossuw Jirowi ... povinna bude, Za druhy zie gest obwinnwny Proti Puwodowi na Sylniczy Swobodne Ruczniczy stisknuti smiel, Pro takowau opowazliwost Prawo weystupnika bude wiezenim neb peniezi strestati, puwoda...“²⁰⁰

Právní naučení poslané do Hranic odsuzuje postup tamních měšťanů, kteří na žádost Prokopa drželi ve vězení jistého Jiříka po sedm dní, i když neměli právo držet jej tam na dobu delší než tři dny.²⁰¹

V dalším případě žádá být právně naučen cech mýdlařů, jenž si neví rady, zda mezi sebe smí přijmout jistého Pavla. Pavlův otec Šimon totiž přišel do Mohelnice a obtěžkal tam Lidmilu, jenže pak na tři roky zase odešel. Teprve po svém návratu do Mohelnice pojal Lidmilu za manželku a jejího syna Pavla přijal za vlastního.

¹⁹⁷ Státní okresní archiv Olomouc, fond Archiv města Olomouce, M 1 – 1 Knihy, sign. 194, folio 208.

¹⁹⁸ Tamtéž, folio 175.

¹⁹⁹ Kreuz, Petr: *Postavení a působnost komorního soudu v soustavě českého zemského trestního soudnictví doby předbělohorské v letech 1526 – 1547*. Praha 2000, s. 134.

²⁰⁰ Státní okresní archiv Olomouc, fond Archiv města Olomouce, M 1 – 1 Knihy, sign. 194, folio 180.

²⁰¹ Tamtéž, folio 180.

V případě, že se Pavel od otce svého řemeslu náležitě naučil, má být přijat do cechu a považován za řádně počaté dítě.²⁰²

Jiný nezvyklý případ se odehrál ve městě Příboře, obviněným je zde Martin a to z oplzlostí, ke kterým se již i přiznal a které nejsou blíže definovány. Přesto má být Martin vyslýchán právem útrpným, aby byly zjištěny další podrobnosti:

„... Poniewadz dotczeni Martin Kramarz ktakowym oplzlostem gsa dotazowan, dobrowolnie se gest prziznal... Tehdy zie kwyzwiedeni dalssy Prawdy kgmenowanemu Martinowi Kramarzowi Prawem Outrpnim saziemo byti muzie...“²⁰³

Události z hodovní slavnosti odehrávající se v Lipníku vedly až k žádosti o právní naučení. Během rvačky zde totiž došlo k obnovení a zhoršení zranění Jana, jenž byl zezadu udeřen Martinem a tento Martin se ze svého činu musí odpovídat:

„... Poniewadz Martin ... Jana ... giz zranieneho w Prusich na hodech Po rozwedene ssarwacze Pozadu kygem uhodil, az na zem na tu Ruku Zranienu upadl, a tudy k obnoweni a z horsseni te rany napomoczen byl...“²⁰⁴

Právní naučení týkající se poručenství je v knize sign. 194²⁰⁵ zaznamenáno pouze jednou.²⁰⁶ Protože děti nebyly do dosažení zletilosti způsobilé k právním úkonům, zřizoval se nad sirotky, kteří přišli o otce, poručík, aby tak byla zajištěna ochrana majetkových práv sirotka.²⁰⁷ Poručíkem se zpravidla stával nejbližší příbuzný a mohla to být i žena.

Ostatní právní naučení zařazená do této skupiny neobsahují dostatečné množství informací, abychom byli schopni pochopit celý problém. Jako příklad může posloužit spor mezi sousedy, kdy se má zůstat u původní výpovědi,²⁰⁸ se kterou ale

²⁰² Státní okresní archiv Olomouc, fond Archiv města Olomouce, M 1 – 1 Knihy, sign. 194, folio 192.

²⁰³ Tamtéž, folio 194.

²⁰⁴ Tamtéž, folio 213.

²⁰⁵ Tamtéž, sign. 194.

²⁰⁶ Tamtéž, folio 197.

²⁰⁷ Malý, Karel a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha 2010, s. 126.

²⁰⁸ Státní okresní archiv Olomouc, fond Archiv města Olomouce, M 1 – 1 Knihy, sign. 194, folio 210.

již nejsme blíže obeznámeni. Dále například že ti, jež jsou drženi ve vazbě, nemohou být viněni²⁰⁹ nebo, že v sousedském sporu musí jeden napravit způsobenou újmu²¹⁰ a podobně.

²⁰⁹ Státní okresní archiv Olomouc, fond Archiv města Olomouce, M 1 – 1 Knihy, sign. 194, folio 205.

²¹⁰ Tamtéž, folio 186.

ZÁVĚR

Práce je zaměřena na prozkoumání relativně krátkého časového úseku z dlouhého období, kdy město Olomouc právně naučovalo severomoravská města. Přesto nám tento pramen poskytuje určité okno, kterým alespoň letmo nahlédneme do minulosti. Sledovaná právní naučení pro nás představují pramen, který vypovídá nejen o věcech týkajících se práva, ale také o písmu, jimž jsou naučení zaznamenána, o jazyce, kterým se hovořilo, a předměty sporů toho mnoho vypovídají o mentalitě tehdejší společnosti. Můžeme sledovat velký právní význam Olomouce, na kterou se obracela města blízká i vzdálená.

V úvodu byla položena řada otázek, a proto se teď nabízí další otázka, zda jsme během zkoumání pramene, tedy knihy sign. 194²¹¹, dokázali najít všechny odpovědi, a jestli byl tedy výzkum úspěšný. Troufám si odpovědět na tuto otázku kladně.

Zjistili jsme, že právo, podle kterého Olomouc vydávala své rozsudky, bylo magdeburské. Všechna právní naučení měla určitou formu, která se s malými změnami neustále opakovala, ukázali jsme si, jak tato forma vypadala a v přílohách jsou na ukázkou přiložena některá právní naučení v celém znění.

Ve čtvrté kapitole je podrobně rozepsáno, čím se jednotlivá právní naučení zabývala a kterých sporů bylo nejvíce. Nejvíce případů, které musela městská rada řešit, se týkalo dědických záležitostí a pak hned sporů o dluh. Ve stejné kapitole najdeme také výsledky rozhodnutí olomoucké městské rady i purkmistra o dalším postupu.

Ve stejné kapitole najdeme i časové prodlevy ve vydávání právních naučení a můžeme tak shrnout, ve kterých měsících průměrně byla městská rada nejaktivnější a naopak, kdy vydali nejméně právních naučení za celé sledované období. Nejaktivnější byli v letních měsících a to v červnu a červenci, kdy bylo ve čtyřech letech vydáno shodně po dvaceti dvou naučeních, nejméně naučení bylo za sledované období vydáno v měsíci prosinci, kdy se hovoříme o šesti naučeních za čtyři roky. Nejvíce právních naučení bylo vydáno v roce 1618, bylo jich celkem padesát dva.

²¹¹ Státní okresní archiv Olomouc, fond Archiv města Olomouce, M 1 – 1 Knihy, sign. 194.

Co se týče měst, která žádala o to být právně poučena, jsou všechny uvedeny v příslušné kapitole. Uvedme si alespoň ta, která se nechávala naučovat nejčastěji. Mezi ty nejvíce česky naučované patří Uničov, Přerov a Prostějov, Litovel, Nový Jičín a Moravská Třebová byla zase nejčastěji naučovaná města německým jazykem. Odpovědi na všechny položené otázky tedy najdeme zodpovězeny a rozpracovány v samotném textu.

PRAMENY A LITERATURA

Použitá literatura:

Adamová, Karolina a kol.: *Dějiny českého soudnictví do roku 1938*. Praha 2005.

Bistřický, Jan: *Dva příspěvky k dějinám Olomouce ve 13. století*. Ostrava 1979.

Dülmen, Richard van: *Divadlo hrůzy*. Soudní praxe a trestní rituály v raném novověku. Praha 2001.

Francek, Jindřich (ed.): *Hrdelní soudnictví v českých zemích v 16. – 18. století*. Sborník příspěvků z konference konané v Pardubicích 21. – 22. 9. 1995. Pardubice 1996.

Francek, Jindřich: *Zločin a trest v českých dějinách*. Praha 2007.

Klabouch, Jiří: *Staré české soudnictví* (jak se dříve soudívalo). Praha 1967.

Kreuz, Petr: *Postavení a působnost komorního soudu v soustavě českého zemského trestního soudnictví doby předbělohorské v letech 1526 – 1547*. Praha 2000.

Kocánová, Barbora – Tomas, Jindřich a kol.: *Městská kniha Litoměřic (1341) – 1562 v kontextu písemností městské kanceláře*. Ústí nad Labem 2006.

Malý, Karel: *České právo v minulosti*. Praha 1995.

Malý, Karel a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha 2010.

Malý, Karel (ed.): *Městské právo v 16. – 18- století v Evropě*. Sborník příspěvků z mezinárodní konference uspořádané Právnickou fakultou UK ve dnech 25. – 27. září 1979 v Praze. Praha 1982.

Nešpor, Václav: *Dějiny města Olomouce*. Brno 1936.

Nešpor, Václav: *Dějiny Olomouce*. Brno 1936.

Prasek, Vincenc: *Organisace práv magdeburských na severní Moravě a v rakouském Slezsku*. Olomouc 1900.

Prasek, Vincenc: *Tovačovská kniha ortelů olomuckých*. Sbírnka naučení a rozsudků vedle práva magdeburského vrchním právem olomuckým menšímu právu tovačovskému od roku 1430 – 1689. Olomouc 1896.

Schulz, Jindřich (ed.): *Dějiny Olomouce 1*. Olomouc 2009.

Spáčil, Vladimír: *Nejstarší městská kniha olomoucká*. Olomouc 1982.

Spáčil, Vladimír – Spáčilová, Libuše: *Míšeňská právní kniha*. Historický kontext, jazykový rozbor, edice. Olomouc 2010.

Spáčil, Vladimír – Tichák, Milan: *V čele města Olomouce*. Správa města a její představitelé v průběhu století. Olomouc 2002.

Prameny:

Státní okresní archiv Olomouc, fond Archiv města Olomouce, M 1 – 1 Knihy, sign. 194.

RESUMÉ

This essay is intent on precepts of law produced by Olomouc in 1617 to 1620. Because Olomouc was chief authority of law in north Morava and surrounding cities asked Olomouc for help in some cases when they did not know how should they decide in their law siut. Olomouc followed justice of Magdeburg city and due it Olomouc produced its precept of law. The text analyses content of precepts, cities which asked for help in four years and also frequency of producing the precepts.

What we can find out from the source is that the most often are disputes about legacy and then about debts. The year with most of precepts is 1618. Among cities who asked most often for counsel belong Uničov, Přerov and Litovel who asked in czech leanguage and Litovel, Nový Jičín and Moravská Třebová asked in german leanguage. On the average June and July was two months with the largest number of precepts, on the oposite side December was a month with the lowest number of precepts.

Research of precepts of law was very interesting and it show us what the people in this time was like, what was the leanguage and handwriting like.

PŘÍLOHY

UKÁZKY CELÝCH PRÁVNÍCH NAUČENÍ

Jurowi ... Sausedu w Bartultowiczach

Potczywy Przitely mily. Czo se prawniho Nauczieni, kderehoz od Nas snaznie pohledawate dotyczie w prziczinie tiech 100 zl, kderyz tytulem peniezy od Otcze wasseho gste przigali. Pokudz wssemu tak gest, a nicz podstatneho naproti tomu se nenachazy. Tehda My Purgk. a R. M. Olom. nachazyme, zie takowych 100 zl do spolecznosti inferirowati a ginym Napadnikum wedle was toho uziti dati mate. A to z Prawa. Decis. Olom. 27. Nouemb: 1617²¹²

Janowi ... z Radotina

Potczywy Przitely mily. Wprziczinie narzku o ktery s gednym sausedem wassim Janem ... cziniti mate, a wte wieczy od Nas Nauczieni Prawniho ziadostiwie pohledawate. Pokud tak gest jak dokladate, a nicz pripadneho naprziekazku w tom se nenachazy. My P. a Radda M. Olom nachazyme, Zie odporni strana nemohauzce takowau Auhonu prokazati, wam podle Prawa to naprawiti powinen gest. A to z Prawa. Decisum. Olomutii 29. Martii A. 1618²¹³

Maudrzi Oppatrni Prziatele mili.

Wyznani Bernarkowo gsme przigali, a Ziadosti wassy o nauczeni jakbysste se niemu Podle Prawa Zachowati dati meli wyrozumieli. Pokudz wssemu tak gest, jak Sprawu dawate, a on na wyznani swym staly zustawa a milost niejaka sobie obgednati by nemohl, My P. a R. M. Olom: Uznawame zie ma ohniem z tohoto Swieta odprawen byti. Czo se pak Druhe osoby totiz Doroty dotyczie, gestli ona wiedaucze otom, Zie tyz Bernartek Zenu zdawanau ma, nad slibem a Manzielem swym se zapomenula, a sebe prycz ulauditi dala, lechy segi take z jakychkoli prziczin

²¹² Státní okresní archiv Olomouc, fond Archiv města Olomouce, M 1 – 1 Knihy, sign. 194, folio 182.

²¹³ Tamtéž, folio 186.

*bud od Manziela gegiho nebo od Wrchnosti milost stala, Tehdy bude moczy Mecziem
strestana byti, A to Wyse z Prawa. Decis: in Con: Olom. 12. Xmbr. A. 1619.*²¹⁴

Aurzadu Miesta Lipnika

*Wte rozeprzi mezy Janem ... z Diediny Hlucziena z gedne, a Martinem ... z Diediny
Prus z strany druhe, gsaucze Nam od obogi strany Swiedky zawedene k rozeznani
Podane, Pokudz nicz Podstatneho na Przekazcze neni My P. a. R. M. Olom.
uznawame, Poniewadz Martin ... Jana ... giz zranieneho w Prusich na hodech Po
rozwedene ssarwacze Pozadu kygem uhodil, az na Zem na tu Ruku zranienu upadl,
a tudy k obnoweni a z horsseni te rany napomoczen byl, Zie tyz Martin ... giz
gmenowanemu Janowi ... wedle toho který z Prwo Pocziatku gemu uškodil z te rany
Praw byti powinen gest. A to z Prawa: Decis:in Con: Olom. 25. May: Anno. 1620.*²¹⁵

²¹⁴ Státní okresní archiv Olomouc, fond Archiv města Olomouce, M 1 – 1 Knihy, sign. 194, folio 208.

²¹⁵ Tamtéž, folio 213.

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
SEDLAŘÍKOVÁ Diana	Mnichov 214, Vrbno pod Pradědem - Mnichov	F08792

TÉMA ČESKY:

Právní naučení Olomouce českým městům v letech 1617 až 1620

NÁZEV ANGLICKY:

Juridical precepts of Olomouc to neighbouring Czech cities in 1617 till 1620

VEDOUcí PRÁCE:

Mgr. Pavla Slavičková, Ph.D. - KHI

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

1. Úvod
2. Magdeburské právo, městská správa v 1. polovině 17. století
3. Kterých záležitostí se naučení týkala a jaká byla řešení
4. Závěr

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

Prasek, Vincenc: Organisaace práv magdeburských na severní Moravě a v rak. Slezsku. Olomouc 1900.
Prasek, Vincenc: Tovačovská kniha ortelů olomouckých. Olomouc 1896.
Spáčil, Vladimír: Míšeňská právní kniha. Olomouc 2010.
Spáčil, Vladimír: V čele města Olomouce. Olomouc 2002.
Státní okresní archiv Olomouc, fond Archiv města Olomouc, Městské právo, naučení, inv. č. 88-92.

Podpis studenta:

Datum: 26.5.2010

Podpis vedoucího práce:

Datum: 26.5.2010